

P. 1090

OSZK HIRADÓ

XIX. ÉVFOLYAM 4/6. SZÁM

- 1976 -

OSZK HIRADÓ
MŰHELY
TÁRA

OSZK HIRADÓ
MŰHELY
TÁRA

† B. Kemény Zsigmond.

4-6

T A R T A L O M

- 53 Sebestyén Géza - 1912-1976
61 Bálley Pál - 1925-1976
62 Moravek László - 1897-1976
63 Arday Borbála - 1920-1976
63 Kling Jánosné - 1924-1976

KRÓNIKA

- 64 Az MNB gépesítéséről - A könyvtár tudományos tevékenységéről
Összeállította: Somkuti Gabriella
66 Nemzetközi kapcsolataink
Összeállította: Somkuti Gabriella
69 Kitüntetések - jutalmazás

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRŐL

- 70 FERENCZY ENDRÉNÉ: A vári toronyraktárban végzett állományvédelmi munkák
74 SOLTÉSZ ZOLTÁNNÉ: Tapasztalatok és szempontok a hungarika-kutatás folytatásához
77 KISZELY OLIVÉRNÉ: A Clearing-állomás egy éve

NOSCE TE IPSUM

- 82 Bemutatkoznak a KMK osztályai

IFJUSÁGI FÓRUM

- 87 Riport Vásárhelyi Judittal

MULTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

- 89 BERLÁSZ JENŐ: Emlékezés Mátray Gáborra halálának százéves fordulóján /Befejező közlemény/

TÁJÉKOZÓDÁS

- 95 BOTKA FERENC: A Kemény Zsigmond-kiállítás - ahogy egy muzeológus látta
97 JESZENSZKY GÉZA: Londoni könyvtárakban
100 KELECSÉNYI GÁBOR: A "Reading Sonnets" balladája /Egy 20. századi könyvhamisító/
103 MOÓR MÁRTA: Megkérdeztük, mi is az a "p.r."?
105 Egy haladó hagyomány új hajtásáról /Könyvismertetés/
106 Szerkesztőségi közlemény

KÖNYVTÁRUNK ÉLETERŐL

- 108 NÉMETH MÁRIA: Könyvtáros pályák I.
110 KECSKEMÉTI ISTVÁN: Az Országos Széchényi Könyvtár énekkarának "Musica rinata"-hangversenye
113 A pártszervezet hírei
114 Szakszervezeti hírek

Cimlapunkon:

Kemény Zsigmond arcképe a Vasárnapi Ujság 1875 decemberi számából.

O S Z K H I R A D Ó

Az Országos Széchényi Könyvtár Pártszervezetének és Szakszervezetének lapja

XIX. ÉVFOLYAM 4/6. SZÁM

- 1976 -

Felelős szerkesztő:

N. RÁCZ ARANKA

Főszerkesztő:

NÉMETH MÁRIA

A Szerkesztő Bizottság tagjai:

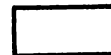
BOR KÁLMÁN,
ECSÉDY JUDIT,
FARAGÓ LÁSZLÓNÉ,
FERENCZY ENDRÉNÉ,
KAMARÁS ISTVÁN,
KELECSÉNYI GÁBOR,
KOVÁCS ILONA,
SOMKUTI GABRIELLA,
WIX GYÖRGYNÉ

Szerkesztőségi titkár:

HOMOR FERENC

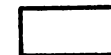
A szerkesztőség címe:

BUDAPEST VIII., MUZEUM UTCA 3,
Telefon: 135-244
Postacím: 1827 BUDAPEST

Felelős kiadó:

Az OSZK Szakszervezeti Bizottságának titkára

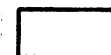
Készült az Országos Széchényi Könyvtár sokszorosító üzemében

BUDAPEST V., GUSZEV UTCA 1.
Telefon: 172-401

Felelős vezető:

ROSTA LAJOSNÉ

Munkaszám: 76/434

SEBESTYÉN GÉZA
1912-1976

Súlyos veszteség érte az Országos Széchényi Könyvtárat és az egész magyar könyvtárügyet. Április 5-én, 64 éves korában elhunyt Sebestyén Géza, könyvtárunk főigazgató-helyettese. Váratlanul eltávozott körünkből az, aki a felszabadulás óta fáradhatatlan szervezője, alkotó tudósa volt a hazai könyvtári életnek s akinek élete utolsó tizennyolc éve szüntelen munkában és küzdelmekben telt el könyvtárunk, a magyar nemzeti könyvtár érdekében. Április 16-án többszázfőnyi munkatársa, barátja, tisztelője kísérte utolsó útjára a Farkasréti temetőben.

Ugy érezzük, Sebestyén Géza emlékének akkor adózunk méltóan, ha a fájdalmas emlékezés szavai után majd felidézzük az élő embert is. Ha majd felmutatjuk a hátrahagyott művet is, amely csak kis részben áll a könyvespolcon, nagyobbik része beépült a mai magyar könyvtári valóságba, ott hat tanítványai és munkatársai tevékenységében, folytatódik az elkezdett és még csak ezután megvalósuló könyvtári alkotásokban. Ezért az OSZK Híradó jelen számában a búcsuzás hangja szólal meg, az elkövetkező számok egyikében a tovább élő és ható alkotóval foglalkozunk.

----- x -----

A temetésen az OSZK Kamarakórusának éneke után elsőként Kondor Istvánné, a Kulturális Minisztérium Könyvtárügyi Osztályának vezetője lépett a ravatalhoz. Beszédében kiemelte azt az uttörő munkát, amit Sebestyén Géza a felszabadulás után a hazai könyvtárügy megszervezésében végzett, folytatva a legjobb magyar hagyományokat, Szabó Ervin, Dienes László és Kóhalmi Béla munkásságát, példát véve a lenini könyvtárpolitika eszmevilágából. A később nemzetközi szaktekintéllyé vált könyvtártudós mindvégig élkötelezett harcosa maradt a szocialista könyvtárügynek.

Ezután dr. Pajkossy György, az OSZK főosztályvezetője búcsuzott az elhunyttól:

„Az Országos Széchényi Könyvtár vezetői és munkatársai nevében megrendülten
bucszom Sebestyén Gézától.

Mindenekelőtt a nemzeti könyvtár halottjának érezzük őt. Ennek a könyv-
tárnak a szolgálatára készült fel egész korábbi pályája során, életének két
évtizedét áldozta reá s most történetének korszakhatárán hagyta azt itt.

De nemcsak a Széchényi Könyvtár halottja. Távozása az egész magyar könyv-
tárügy és művelődéspolitikáé pótolhatatlan vesztesége.

x

Ideálokban hívő, a személytelenségig puritán ember volt; elveihez, eszméihez
mindig meggyőződéssel és szívósan ragaszkodott. Tervei előtt nem ismert aka-
dályt. Izig-vérig demokrata és született optimista, aki tudatosan keresett
mindent, ami új, fejlettebb, haladó, de mégis megbecsülve a múltat, elődeit,
mestereit. Minden feladatát szolgálatként fogta fel, munkatársaiban, partne-
reiben csak a pozitívumot keresve és minden egyebet érdektelennek minősítve.

Mindig a jövő érdekelte. Hitt benne; legfontosabb dolgának azt tartotta,
hogy a nemzeti művelődés jövőjének építésében részt vállalhasson.

Dinamikus egyéniség volt, aki álláspontját a kiváló pedagógus magyarázó
készségével tudta mindenki számára világossá tenni. Rendkívüli érzéke volt
elvi alapok keresésére, vitaindító logikai rend teremtésére; pusztán ezzel
viták eredményét sokszor már el is döntötte. Hallatlanul fogékony volt a
kritika befogadására. Vallotta, hogy a példa és a tapasztalat meggyőzőbb,
mint a végtelen vita.

Ugy vélte, hogy nálunk ma nem a tudás, hanem a megvalósítás tudománya hi-
ányzik. Ezért képviselte sokszor, messzebbre tekintve, nem a mai, hanem a
holnapi realitást.

A pályatársakkal való kapcsolatban magatartását az emberi tisztelet és
felelősségérzet, a közös szakma szeretete szabta meg. Jóhiszemére, segítség-
gére mindig mindenki számíthatott. Tudott részt venni más gondjában és tudta
a tapintatot és könyörületet minden más elé helyezni. Az etikus magatartás
paranosa alól felmentést nem ismert.

Szenvedélye volt a könyvtáros-mesterség. Életét tette arra, a szó szoros
értelmében, tizenhat órás napi keretben, huszonnégy órás gondnal. Magánéle-
tének idejét is könyvtári munkájának adta.

Amire mégis szakított időt: az irodalom, a történelem, a képzőművészet.
Sok klasszikus alkotás életre szóló élménye mellett ezekben is fiatalos kész-
séggel kereste az újszerűt, újat mondót, a vitatottat.

Betegsége során barátai óvták a korábbi munkáiram folytatásától. Hallani
sem akart könnyítésről. Tudta, hogy kockázatot vállal, de úgy érezte, érde-
mes. Folytatni akarta munkáját. Nem kerülhetett rá sor.

x

A fiatal tanár pályája a nyelvtudománytól indult. A magyar nyelvészek nagy
számvevője, Pais Dezső, a fiatal Sebestyén Gézát, nagy sikerű, kétszer kia-
dott doktori értekezése után mindvégig "hütlén nyelvészként" tartotta szá-
mon. A tehetséges nyelvész azonban a szaktudományi studium és alkotás helyett

- nem könnyű szívvel - a könyvtárosságot választotta, de annak legátfogóbb, művelődéspolitikai jelentőségű szintjét.

A Széchenyi Könyvtárba 1958-ban lépett mint főigazgatóhelyettes és egyben a Könyvtártudományi és Módszertani Központ első vezetője, programadója és szervezője.

X

A könyvtáros Sebestyén Géza a magyar könyvtártan és könyvtárszervezés legsokoldalubb modern képviselője. Főlényesen otthon volt a könyvtártan egész területén, elméletben és gyakorlatban; ennek köszönhetőe országos szakmai tekintélyét.

Művelődéspolitikai alapállása talaján szinte pályája kezdetétől személyében példázza a tudományos és közművelődési könyvtárak összetartozását. Munkássága mindvégig kétirányú, kettős maradt.

Mindennél fontosabb feladatnak tartotta tömegkönyvtáraink felszabadulás-előtti szegényletes állapotának a megjavítását, a továbbiakban pedig a könyvtárügy társadalmi súlyának, megbecsülésének a fokozását. Minden külföldi példát szemmel tartott, keresve, ami azokból a magyar viszonyokra alkalmazható. Számolt a társadalmi fejlődéssel, a szellemi munka térhódításával, igényeinek növekedésével.

Felfogása, könyvtárszemlélete a századelő haladó magyar előzményeire épült; a tömegkönyvtárak hálózatszerű működésének az 1919-es elődök nyomán uttörője.

A közművelődés politikai program volt számára: a parasztok, munkások, peremkerületiek, a nép kulturális felemelkedésének utja. Nincs Magyarországon közművelődési könyvtár, mely közvetlenül, vagy közvetve ne kapott, ne nyert volna munkássága révén.

A tudományos könyvtárakat - pályakezdése óta - együttműködésben, munkamegosztásban, kooperációban képzelte el. Korán felismerte a szakkönyvtárak növekvő jelentőségét. Ellenfele, opponálója volt minden arisztokratizmusnak, a szellemi munka szintjeit változatosságukban és átmeneteikben fogta fel. A könyvtárat a tudomány fegyvertárának tekintette; vallotta, hogy a könyvtáros feladata mindenekelőtt a tudomány és kultúra szolgálata.

Élén járt azoknak, akik a negyvenes-ötvenes évek fordulójától kezdve a magyar tudományos könyvtárak szemléleti és munkaszervezeti reformját sürgették és érlelték.

Átfogó ismereti és tapasztalati anyaga tette lehetővé, hogy Sallai Istvánnal együtt a legáltalánosabban használható modern magyar könyvtáros-kézikönyvet írja meg.

Uttörő képviselője lett a könyvtári informatika ügyének, fáradhatatlan gondozója az egyetemes tizedes osztályozásnak, majd teljes kiadásának főszerkesztője.

X

Kit vesztett Sebestyén Géza halálával a Széchényi Könyvtár?

A nemzeti könyvtárat mindig a kultura intézményeinek élvonalában, a nemzeti muzeum és nemzeti színház mellett helyezte el.

A hagyományt, melyet a nemzeti könyvtár feladatkörét illetőleg az elődöktől átvett, továbbfejlesztette. A könyvtár történetének nagy könyvtáros-egyénségei sorába írta be nevét.

Központi szerepet szánt a nemzeti könyvtárnak a modern magyar könyvtár-ügyben. Irásaiban plasztikusan bontakozik ki a Széchényi Könyvtár kettős feladatkörének diptychona: gyűjteményeivel a nemzet könyvtáráként, közérdekű könyvtárközi tevékenységével pedig - egyenlők közt - a hazai könyvtárak összekötőjeként és hivatalaként működővén.

Ujjászervezte és megindította a nemzeti bibliográfia számos kiadványformáját. Személyes irányítással és közvetlen munkával közreadáshoz segítette a Magyar Könyvészet sorozatának felszabadulás utáni ciklusát és a szerkesztés végszakaszába juttatta a két világháború közötti magyar könyvtermés annyira várt első összefoglaló bibliográfiáját.

Nevéhez kötődik - mint legnagyobb jelentőségű alkotása - a Széchényi Könyvtár új épületének koncepciója, belső térrendezése, programja. Ez a munka évek fejtörését, örömét és gondját jelentette számára. Tragikus igazságtalansága a sorsnak, hogy az épület elkészültét nem érhette meg.

Utolsó évcinek energiáját jórészt arra fordította, hogy a nemzeti könyvtári bibliográfiai munkának a nemzetközi információs rendszerekbe való bekapcsolását előkészítse. Kezdeményezője volt a számítógéptechnika könyvtári-bibliográfiai alkalmazásának.

Személyéhez fűződik a nemzeti könyvtárban a külföldi hungarikumok számbavételének és begyűjtésének sok kezdeménye és eredménye. Rendkívül fontosnak tartotta a könyvtár nemzetközi kapcsolataiban a külföldi magyarság kulturájának a segítését. Ugyanakkor - az egyéb kapcsolatoknál fontosabbnak ítélve - szívósan építette a kapcsolatokat a szomszédos csehszlovák, jugoszláv, szovjet és román könyvtárakkal, kulturájuk tisztelete jegyében és körükben a Széchényi Könyvtárnak sok őszinte barátot szerezve.

Abban a tizennyolc esztendőben, melyet a könyvtárban töltött, alaposan megismerte a gondjaira bízott osztályok sajátos gyűjteményi és munkaviteli gondjait. Részleteket sem háritott el; tisztában volt azzal, hogy elmosódott képpel mit sem kezdhet.

Főigazgatóhelyettesi munkáját is szolgálatként fogta fel, reggeltől estig mindenki számára rendelkezésre állván. De igényét a maga mércéjéhez szabta: nem fogadott el ezen alul maradó megoldásokat. Vállalta az igazgatási feladatok, az adminisztráció rabságát, mely az alkotó időt vette igénybe, elkerülhetetlenül.

Nem érhette meg a nemzeti könyvtár általa remélt és tervezett megújulását.

De midőn a Széchényi Könyvtár megnyithatja a Budavári Palotában kapuját, az ujjászervezett könyvtár élete Sebestyén Géza programját valósítja majd meg.

Ez lesz ércnél maradóbb emléke."

----- X -----

A tanítványok nevében Fügedi Péterné, az OSZK főosztályvezetője beszélt:

„Azok nevében szeretnék búcsút venni Sebestyén Gézától, akik tanítványainak érzik és vallják magukat.

Széles ez a kör, mert nemcsak azokat foglalja magában, akik egyetemi és tanfolyami előadásainak hallgatói vagy közvetlen munkatársai voltak. Gondolatai és egyénisége meghatározó hatással voltak mindazokra is, akik különböző szakmai testületek és bizottságok munkájából, vagy csak írásaiból ismerték Őt. Munkássága hihetetlenül széles spektrumu volt, nem volt a magyar és a nemzetközi könyvtárügynek, a könyvtári munkának olyan területe, amely ne foglalkoztatta volna. Egyszerre rendelkezett e feladatok beható elemzésének és a lényeges összefüggések megragadásának képességével. Önmagával, saját munkájával szembeni szigorú igényessége egy egész könyvtárosnemzedék számára norma lett. Gondolatai, törekvései vitákra sarkallhattak, de egyik maradtunk mindig egyéniségének, jellemének tiszteletében. Hitt abban, hogy kulturális fejlődésünk egyik legfontosabb feltétele a könyvtárügy fejlesztése. Élete e cél - feltételekhez nem szabott - szolgálata, életformája a fáradhatatlan, önfeláldozó munka volt.

Az én nemzedékem az irodalom vonzásában, a könyvek szeretetében lett könyvtáros. Az egyetemi évek után, a nagykönyvtárak futószalagjában dolgozva, illuzióink megkoptak és beleszürkültünk a mechanikus munkák egyhanguságába. Ezért kivételes adomány lett számunkra, hogy az Országos Széchényi Könyvtárban közel két évtizedig Sebestyén Géza mellett dolgozhattunk. Megismertük - mellette az értelmes munka örömét, visszaadta egy szakmának a hivatás rangját. Munkánk legyen az Ő munkájának folytatása.”

----- x -----

Dr. Sebestyén Géza főigazgatóhelyettes elhunya alkalmából könyvtárunkhoz - igen sok részvétnyilvánítás érkezett mind belföldről, mind külföldről. Különösen megható volt az a szerető tisztelet, ami a közművelődési könyvtárak távirataiban, leveleiben megnyilvánult. "Megdöbbenéssel olvastuk a szomorú hírt, hogy tisztelt és szeretett, sokunknak tanítómestere, Sebestyén Géza - elvtárs meghalt. Munkája, szakmaszeretete életében is és ezután is példaképpül áll előttünk" - írta Szita Ferenó, a Somogy megyei Könyvtár igazgatója. A nagykönyvtárak vezetői is mély megrendüléssel emlékeztek az elhunyra. "Személyében egyik legelső /mert legfelkészültebb, hivatásáért leglángolóbb, és legtisztább/ emberét, s egyben gyalogjáró munkását vesztette el szocialista országunk könyvtáros társadalma. ... Az ő iránymutató és inspiráló munkájának oroszlánrészre van abban, hogy a Széchényi Könyvtár elindulhatott a nemzeti könyvtárak élvonalába való felzárkózás útján. Alkotó szellemű tervező munkájának maradandó emléket állít a korszerű könyvtári működés igényei szerint átformált várépület. Sallai Istvánnal együtt irt híres kézikönyve könyvtárosok ezreit segítette a szakmai alapismeretek elsajátításában. Az

eltávozottnak mindig a haladás, a közjó tevékeny szolgálata volt az elsőrendű, mégpedig nem általában, hanem egy nagy társadalmi fontosságú intézmény és intézményrendszer konkrét adottságainak, időszerei feladatainak megfelelően" hangsúlyozta dr. Csúry István, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának igazgatója. Havassy Pál, a Budavári Palotában épülő új Nemzeti Könyvtár tervező-mérnöke így írt: "Benne a könyvtártervezés kitűnő ismerőjét, segítőjét és szakemberét veszítettük el, akit több mint egy évtizeden keresztül közvetlen konzultáns munkatársként is tisztelhattünk."

A szocialista országok nemzeti könyvtárainak vezetői s néhány nyugateurópai ország nemzeti könyvtára is elküldte emlékező és részvétnyilvánító sorait. "A hír mélyen megrendített bennünket és felfogjuk ennek a pótolhatatlan veszteségnek nagyságát" - írta N.M. Szikorszkij, a Lenin Könyvtár főigazgatója. "Genosse Géza Sebestyén erfreute sich bei uns grosser Wertschätzung" - írta Helmut Röttsch, a lipcsei Deutsche Bücherei főigazgatója. "Wir wissen um seine Verdienste, die er sich bei der Entwicklung Ihrer Bibliothek und des Bibliothekswesens der Ungarischen Volksrepublik erworben hat. Genosse Dr. Sebestyén ist in vorbildlicher Weise stets für die Festigung der Zusammenarbeit der Bibliotheken der sozialistischen Staatengemeinschaft eingetreten. Die Begegnungen mit ihm werden meinen Mitarbeitern und mir stets in bester Erinnerung bleiben. Ich darf zum Ausdruck bringen, dass die Deutsche Bücherei mit Genossen Dr. Géza Sebestyén einen aufrichtigen Freund verloren hat."

"Il jouissait, parmi les travailleurs de la Bibliothèque Nationale, d'un grand respect et d'une grande sympathie. Nous n'oublions pas ses visites en Pologne, ses brillantes conférences jointes à la connaissance approfondie des problèmes de la bibliothéconomie.

Nous connaissons aussi ses mérites importants pour la Bibliothèque Nationale de Hongrie "Széchényi" et pour les autres bibliothèques de la République Populaire d'Hongrie ainsi que sa grande autorité au forum de FIAB" - emlékezik Sebestyén Gézára Witold Stankiewicz, a varsói Nemzeti Könyvtár igazgatója.

"Wir haben mit Herrn Dr. Sebestyén auf den verschiedensten Gebieten ausserordentlich gut zusammengearbeitet und ihn als einen grossen Experten im Bibliothekswesen geschätzt" - írta Horst Kunze, a berlini Deutsche Staatsbibliothek főigazgatója. A pozsonyi Egyetemi Könyvtár igazgatója, Vincent Kutik különösen kiemeli Sebestyén Géza szerepét az Országos Széchényi Könyvtár életében: "Dr. Géza Sebestyén mit seiner allseitiger Aktivität und engagierten Verhalten und Taten eingliedert sich würdevoll in die Galerie der führenden Persönlichkeiten der Országos Széchényi Könyvtár und besonders markant in das ungarische Bibliothekswesen in breitesten Sinn des Wortes."

A szomszédos szocialista országok nemzeti és más könyvtárainak igazgatói szinte egyöntetűen hangsúlyozzák az együttműködési készségnek, baráti támogatásnak azt a sokoldalú megnyilvánulását, ami Sebestyén Gézát, a szomszédok barátsága őszinte hívét munkájában, magatartásában mindig jellemezte.

"Halála nemcsak a magyar, hanem a szlovák könyvtárügy számára is súlyos veszteség, hiszen évekig együttműködött velünk és igaz, nemes barátunk volt" - írta Stefan Krivus, a Matica Slovenska főigazgatója. "A Matica Srpska Könyvtárának ... dr. Sebestyén igazi és őszinte barátja volt. ... Az ő hozzájárulása a két könyvtár közötti barátságban maradandó emlékekkel be lesz építve" - hangzik az újvidéki Matica Srpska könyvtári kollektívájának távirata.

"Während der vielen Jahren enger Zusammenarbeit mit Ihrer Bibliothek war uns der Verstorbene immer ein vorbildlicher Kollege stets hilfsbereiter, erfahrener Bibliothekar, der uns, besonders auf unseren internationalen Beratungen, gern und bereitwillig mit Rat und Tat zur Seite stand" - írta Karel Kozelek, a prágai Státní Knihovna igazgatója. "Halálával a nemzetközi könyvtárügy egy értékes munkatársat, az Állami Központi Könyvtár pedig egy igazi barátot és munkatársat veszített el" - hangsúlyozta levelében Angela Popescu-Brădiceni, a bukaresti Állami Központi Könyvtár igazgatója. - Branke Hanž, a zágrábi Nemzeti és Egyetemi Könyvtár igazgatóhelyettese így emlékezik levelében: "Nos bibliothécaires et collègues qui ont eu l'occasion de travailler dans votre Bibliothèque ont gardé du Monsieur Sebestyén le souvenir d'un homme aimable et obligeant, d'un homme ami."

A kassai Városi Könyvtár igazgatója, Pavel Dziak többek között ezt írta: "dr. Sebestyén Gézát mint kiváló könyvtárost személyesen ismertük számos szakmai és baráti találkozásaink révén. Tiszteltük szakmai alapos tudását és kiváltképpen sok szép emberi tulajdonságát, erős demokratikus és baráti együttérzését a magyar és szlovák nép közötti kapcsolatokkal nemcsak a tradicionális együttélés alapján, hanem támogatva a jelenlegi őszinte együttműködést az igazi demokratikus szellem jegyében."

Ugyanezt a segítőkészséget, a szakmai együttműködés szép példáját hangsúlyozza Gerhard Schwarz, a berlini Methodisches Zentrum für wissenschaftliche Bibliotheken igazgatója: "Der Tod des Genossen Dr. Sebestyén ist nicht nur für das Bibliothekswesen der Volksrepublik Ungarn ein schmerzlicher Verlust. Wir haben Genossen Dr. Sebestyén als einen Bibliothekswissenschaftler und leitenden Kader kennengelernt, der dank seiner aufrechten internationalistischen Gesinnung, seiner hohen Sachkenntnis und seiner grossen Lebenserfahrung ein ständiger, verständnisvoller und hilfsbereiter Freund des Bibliothekswesens unserer Republik war. Die Arbeiten des Methodischen Zentrums für wissenschaftliche Bibliotheken sind durch Genossen Sebestyén mehrfach und nachdrücklich gefördert worden."

Rudolf Fiedler, a bécsi Österreichische Nationalbibliothek főigazgatója többek között ezt írta: "Vielen unserer Kollegen ist dr. Sebestyén noch durch einen Vortrag, den er vor Jahren hier in Wien in unserer Vereinigung hielt, in bester Erinnerung. Er war bei uns sowohl als bibliothekarischer Fachmann wie wegen seiner hohen wissenschaftlichen Qualifikation sehr geschätzt."

A Helsinkai Nemzeti és Egyetemi Könyvtár igazgatójának, Esko Häkli-nek leveléből idézzük: "Dr. Géza Sebestyén was not only an internationally known and esteemed authority in the library profession. We have also known him as a great friend of Finland."

A párizsi Bibliothèque Nationale egyik vezető munkatársa, Mme S. Honoré így emlékezik Sebestyén Gézára: "C'était un homme charmant dont je garde un souvenir ému. Il s'était beaucoup intéressé à nos activités lors de sa dernière visite à notre Bibliothèque nationale. Sa perte est une grande perte pour le monde des bibliothèques."

A különböző nemzetközi szervezetek és központok - NTMIR, IFLA, IFLA-UBC Iroda, FID/CCC, ISDS Központ valamennyien kifejezték őszinte részvétüket és együttérzésüket a könyvtárunkat ért súlyos gyászban.

----- x -----

És végül egy személyes hangú visszaemlékezés:

Nemrégiben egyik munkatársunk halálakor ezt mondta Sebestyén Géza: "A mi rohanó korunk már nem ad időt arra, hogy megálljunk a halottaink mellett. Az elhunyttal kapcsolatos "ügyeket" gyorsan elintézzük és az élet megy tovább, de elmarad az az igazi mély, emberi megrendülés, amit a halál pillanata - épp-ugy, mint a születésé - megérdemel. Gyermekkoromban, vidéken, még láttam, átéltem ezt a halottaknak kijáró tiszteletet - ma ez már nincsen."

És most ő is elment s én egykori szavai fényénél szorongva vizsgálom szívemet: a megrendülés, amit érzek, olyan-e, amit ő méltónak ítélne emberi mi-voltunkhoz. Mert szigorú humanizmusa egy törvényt ismert: az egyén tiszteletét, az emberi személyiség megbecsülését. Hitt az emberben és hitt az emberekben: nem tudta elképzelni, hogy a józan belátás és az egymás iránti jóakarat nem minden ember lelkében vert olyan mély gyökeret, mint az övében. Egyetlen dolog hívta ki ellenszenvét, sőt felháborodását: a mások által elszenvedett méltánytalanság, a másokat ért igazságtalanság. Azon kevesek közé tartozott, akikben az erkölcsi bátorságot nem béklyózta le a politikus hüvös bölcsessége: ha úgy érezte, igaz ügyért harcol, amellett haláláig kitartott. Nem kimélte magát és erőit s ha tőlünk, munkatársaitól, sokat követelt, önmagától még annál is többet. Nem volt olyan kis vagy nagy ügy, amit ne azonnal minden összefüggésében, várható következményeiben ne látott volna s félelmetes logikája el ne rendezte volna a realitások és lehetőségek koordináta rendszerében. Mindig többet akart, mint amit lehetett - de vajjon nem az ilyen makacs hitek viszik előre a világot? Puritán önmegtagadással szolgálta azt, amiben hitt, s dolgozott, alkotott úgy, hogy egyszerre rakta a téglát és tervezte az épületet. A madáchi "...s bár megfaragni nem tud egy követ, a művet ő teremti, mint egy isten" nem illett őrá: szakmánk legapróbb részle-

teit is úgy ismerte, akárcsak a jövő átfogó koncepcióit, a könyvtári aprómunkában éppúgy otthonos volt, mint a legelvontabb elméleti kérdésekben. Erkölcsi szigora csak egyet nem bocsátott meg: a munkátlanságot, a látszatmegoldások tetszetős felületességét. Tiszta ember volt: a szándékai és a tettei összhangban voltak.

A néhány év alatt, amit közvetlen közelében dolgozhattam, egyetlen egyszer kerültem szembe vele egy elvi kérdésben. Mikor ezt utólag, majdnem bocsánatkérően, de véleményemet továbbra is fenntartva, szóbahoztam, magától értetődő természetességgel így válaszolt: "Nagyon megvetném magamat, ha a munkatársaimat a velem szemben való opportunizmusra neveltem volna."

Műve, mint minden emberi mű, bevégezetlen maradt. Pedig mindig csak erre gondolt s fiatalokat megszegyenítő lelkesedéssel és akarással dolgozott utolsó percéig. Az új iránti bámulatos fogékonysággal tudott mindnyájunk előtt járni s nem rajta mult, ha a közönyt, a megnemértést nem mindig tudta legyőzni. Nem érdekelte a saját sikere - őt csak az ügy érdekelte, amit szolgált.

Nem szerette, ha személyével foglalkoztak. Ha ezeket a sorokat elolvashatná, szemérmes szerénységével ezt mondaná: Kérem, nem szabad tulozni...

Sok, nagyon sok tanum van rá, hogy nem tuloztam.

SOMKUTI GABRIELLA

BÉLLEY PÁL 1925-1976

Élete 51 évéből 24 évet töltött az Országos Széchényi Könyvtárban. Otthonos volt a hagyományos könyvtári munkakörökben: a feldolgozó, a bibliográfiai és az olvasószolgálati területeken. Szívéhez legközelebb talán a bibliográfia állt: megindítója volt két bibliográfiai sorozatunknak, társszerkesztője volt Albert Tezla a magyar irodalom hírét a világban megalapozó kiváló bibliográfiai köteteinek, résztvett a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete keretében készülő bibliográfiai közikönyv-sorozat munkálataiban. Bibliográfiai munkát végzett akkor is, amikor összeállította a leendő várbeli irodalomtudományi kézikönyvtár számára a magyar irodalomtudomány termésének javát felölelő katalógust, s ennek egy kisebb volumenű, néhány évre valószínűleg is létrejövő és működő változatát.

Mégis, eltorzitanánk Béley Pál alakját, ha csak a bibliográfust látnánk benne. Koncepciózus, nagytudású, rendkívül művelt ember volt; képességei, egyénisége a magyar kulturális élet számos igényes feladatának ellátására tehették volna alkalmassá. Irodalomtörténésznek indult, kitűnően, - mégis, a népművelést választotta hivatásának. Ebbe a körbe illeszkedett bele tevékenysége könyvtárunkban, amelynek nemzeti könyvtári voltából fakadó magasszintű

népművelői feladatát pályája kezdetétől fogva felismerte, átérezte. Ezt egészítette ki munkásságában a népművelésnek közvetlenül a tömegekhez forduló második oldala. Országosan ismert példája ennek a tevékenységének - a tömegkommunikációs eszközök útján kifejtett sokszínű-sokágu működéséből - a Kiváncsiak Klubja, a Magyar Rádióé az az évtizedeken át frissnek, népszerűnek maradt, ismereteket közlő, de emellett fiatalokat és időseket a világ dolgainak nyitott szemmel való nézésére, kérdések felvetésére tanító programja.

Bélley Pál pályája fájdalmasan korán, megdöbbentően váratlanul végződött be. S vajon mi marad fenn a kortársak és az utódok számára a kollégák, barátok emlékezésén, fel-felelevenedő emléktőredékeken túl egy olyan személy után, akinek gondolatait, vizsgálódásainak eredményeit legtöbbször a szó, a hang röpitette szét? A válasz könnyű: az a hatás, amit a könyvtáros, a bibliográfus, a népművelő a tevékenységével kapcsolatba került százakra vagy százezrekre gyakorolt: minden másnál maradandóbb, élő emlékmű. - V. W. É.

MORAVEK LÁSZLÓ
1897-1976

Nem hagyott maga után maradandó műveket, - pedig talán hagyhatott volna; és családot sem alapított - pedig talán szeretett volna. A negyvenes évek végén, mint akkor sokan, a könyvtári területre került - vagy talán sodródott - és élete végéig ott is maradt.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központban, az intézmény alapító tagjaként, ő képviselte a maradandóságot. Munkatársak, vezetők változtak - a könyvtár helyisége is átalakult - de "Morosi", az öreg Laci változatlanul ott ült az olvasóasztalnál; erre cserélte föl - megnyugdíjasodván - íróasztalát.

Az asztalai mellett mindig azt tette, amit kellett. Ahogyan teszik a magyar könyvtárügy sokezer "gőzhangyái", legtöbbször minden lármára és sokszor elismerés nélkül. Az "öreg" talán abban különbözött a többiektől, és talán ezzel volt külön sok más pályatársánál, hogy ezt a "csendet", ezt a "könyvet" a dolgok természetéből adódnak tekintette. És talán ezzel volt bülsőbb sok pályatársánál. Sokunknál.

Ismerősei, volt munkatársai közül sokan csak hetek, hónapok múlva értesültek haláláról. Nélkülük halt meg és nélkülük temették el az Óbudai temetőben. Ezért hát most hivatalos bucsubeszédék helyett - és ezek híján - legalább egy szál virágot tegyünk a sirjára.

Ugy tűnik, ennek igen örülne...

BÓDAY PÁL

ARDAJ BORBÁLA
1920-1976

Hosszu ideje tudtuk, hogy beteg, végleges távozása mégis váratlan volt. Betegségektől gyötört gyenge testében hallatlan akaraterővel újra és újra talpraállt, folytatta munkáját, olvasott, érdeklődött minden új iránt szak-tárgyában, a magyar történelemben.

Körülményeit ismerve mindenki segítette, aki csak tehetett valamit, de a testét elemésztő kórral szemben mindenki tehetetlen volt. Kegyelettel bucsuzunk Tőled, Boriska, nyugodj békében. - A. J-né

KLING JÁNOSNÉ
1924-1976

Ujabb vesztesége van a Könyvtárnak és azon belül a Gazdasági Hivatalnak. Kling Jánosné /Erzsike/ meghalt.

Mint Erzsikét, bizonyára sokan ismerték, hiszen mindnyájunk fizetésének ügyét intézte és egyébként is gyakran fordultak hozzá fizetési igazolásért, vagy hasonló ügyben.

Szerény, kedves, jólelkű és jó kedélyű munkatárs volt. Oly nagy szorgalommal, igyekezettel dolgozott; hiába kértük, nem kimélte gyenge erejét, egészségét.

Napközben, munkavégzéskor érte az a hirtelen, súlyos rosszullét, amely miatt kórházba kellett szállítani és többé már otthonába sem térhetett vissza.

A múlt év végén töltötte be 51. életévét. Születésnapját valahogy olyan érzéssel ünnepelte, hogy ez az utolsó volt, amelyet megünnepelhetett. Nem akartuk elhinni, rémlátásnak tartottuk, mégis így történt.

Bucsuzunk Tőle, emlékét kegyelettel őrizzük! - H. D.

KRÓNIKA

A Vezetői Tanács március 4-én Somkuti Gabriellának, az Igazgatási Osztály vezetőjének előterjesztésében megtárgyalta az OSZK 1975. évi beszámoló-jelentését és 1976. évi munkatervét. A Vezetői Tanács a két előterjesztést kisebb módosításokkal jóváhagyta.

----- X -----

Megkérdeztük Szücs Jenőnét, a Magyar Nemzeti Bibliográfia Szerkesztősége vezetőjét, hogyan állnak jelenleg a gépesítéssel kapcsolatos munkálatok.

- A Magyarországon 1976-os impresszummal megjelenő könyvek és új indulású időszak kiadványok feldolgozásának számítógépes adatelőkészítése a Magyar Nemzeti Bibliográfia Szerkesztőségében megkezdődött - válaszolta Szücs Jenőné. - A kiadványok bibliográfiai leírását kiegészítő - a Magyar Nemzeti Bibliográfiában közlésre nem kerülő - rendezésre és visszakeresésre alkalmas információkat a cimleírással egyidejűleg rögzítik az adatlapokra. Az egy kiadványra jellemző adatok összességét az OSZK birtokában lévő Monotype Multicode 913 lyukszalagos adatrögzítővel lyukszalagra másolják. Az elkészült szalagokat a Számítástechnikai Koordinációs Intézet UNIDATA /Siemens 4004 X/ számítógépén dolgozzák fel bibliográfiai ellenőrzésre, fényszedésre és rekord tárolásra alkalmas módon. A bibliográfiai ellenőrzést a Szerkesztőség munkatársai végzik majd, egy 156 jelet megjelenítő sornyomtató /IBM 1703 printerchain/ alkalmazásával kiíratott listán. Az ellenőrzött tételek alapján újabb számítógépi futtatással készülnek el az MNB félhavi füzetek fényszedésre alkalmas mágnesszalagjai. A fényszedés outputja lesz az OSZK Sokszorosító Üzemének kézirata. Az SZKI által készítendő feldolgozó programok 1976 július 31-ére készülnek el. A sornyomtató - amit külföldről ezelőtt három évvel rendeltünk meg - az előrejelzések szerint csak augusztusra érkezik meg. Ennek beállítása után kezdődik el - az addig feldolgozott kiadványok alapján - az MNB kísérleti füzetek és bibliográfiai céduláinak előállítása.

----- X -----

Könyvtárunk vezetőségét és pártszervezetét már évek óta foglalkoztatja az intézmény tudományos tevékenységének kérdése. Választ keres arra, hogy milyen helyet kell betöltenünk a tudományos életben, melyek azok a kutatási terüle-

tek, amelyeket segédletek készítésével, illetve aktív feltáró munkával támogatni tudunk, előbbre vihetünk.

Megkértük, ezért Németh Mária tudományos titkárt, számoljon be arról, hogy ennek érdekében a közelmúltban mit tettünk.

- 1975-ben az intézet vezetői tanácsa - előterjesztésem alapján - kialakította a nemzeti könyvtár tudományos feladatait meghatározó elvi-állásfogalalását. Ennek megtörténte után a múlt év őszére összeállítottam - természetesen az illetékes vezetők javaslatait figyelembevéve - az un. "konkrét" kutatási programot, amelynek jóváhagyása után könyvtárunk öt éves kutatási terve is elkészült.

Ennek összeállításánál a realitás talajára kellett helyezkednünk. Nem teveszthettük szem elől azt a különben örvendetes tényt, hogy a vári felkészülés, sőt a beköltözés is erre az időszakra esik, és olyan terheket ró a könyvtárra, amelyek a tudományos tevékenység teljes kibontakoztatását most még nem teszik lehetővé. Ennek ellenére mindent elkövetünk, hogy kutatómunkánkat már az 1980-ig terjedő években is fokozzuk.

Az öt éves terv elkészült ugyan, de munkánk ezzel korántsem fejeződött be. Tovább vizsgáljuk - most éppen pártvezetőségünk kezdeményezésére és javaslatai segítségével - a szervezettebb, eredményesebb, kutatónapra vonatkozásban jobban ellenőrzött tudományos tevékenység lehetőségeit. Más oldalról viszont a könyvtárunk szempontjából egyik legfontosabb terület a hungarika kérdéskör elvi kutatási és gyakorlati követelményeit szeretnénk feltárni, rendezni. Ennek érdekében, főigazgatónk megbízásából - dr. Wix Györgyné osztályvezető elnökletével - egy négy tagú alkalmi bizottság végez helyzetfelmérő elemzést. Ebben a munkában minden érdekelt vezető is részt vesz, hiszen összegező eredményre csak álláspontjaik ismeretében juthatunk.

De ha már szót kaptam, szeretnék az elmondottakhoz a Híradó szerkesztő bizottsága nevében is néhány mondatot hozzáfűzni.

Arra törekszünk, hogy lapunk minél tágabb lehetőséget biztosítson tudományos tevékenységünk és hungarika problémáink megvitatására /az utóbbi lényegében az előbbinek kiemelt része/. A magunk részéről az olvasók tájékoztatására az eddiginél nagyobb figyelmet fogunk fordítani. Örülünk, hogy már ebben a számban is több idevágó cikket is közölhetünk, és szeretnénk, ha e kérdés-csoporttal foglalkozó írásaikkal a jövőben minél többen jelentkeznének nálunk.

Összeáll.: SOMKUTI GABRIELLA

NEMZETKÖZI KAPCSOLATAINK

Munkatársaink külföldön

A szocialista országok könyvtáraival fennálló személycsere keretében május közepéig külföldön voltak:

dr. Borsa Gedeon tud. főmunkatárs az 1801 előtti régi magyarországi nyomtatványok retrospektív bibliográfiájával kapcsolatban végzett kutatásokat Martin, Olomouc, Brno és Pozsony könyvtáraiban márc. 29 - ápr. 10 között. Kéthetes tanulmányutjának házigazdája a martini Matica Slovenska könyvtára volt.

dr. Vekerdi József, a Nemzetközi Csereszolgálat vezetője és Eckstein Tibor, a Nemzetközi Csereszolgálat munkatársa ápr. 22 - 30 között 9 napig az újvidéki Matica Srpska könyvtárának vendégei voltak. Utjuk célja a Vajdaság területéről származó hungarikumok csere útján való beszerzésének előmozdítása volt.

Berlász Piroska és Zsigmondy Árpádné, a Gyarapítási Osztály munkatársai 5 napos pozsonyi tartózkodásuk alatt, ápr. 26 - 30 között a két háború között megjelent magyarnyelvű szlovákiai folyóiratok bibliográfiájához végeztek anyaggyűjtést. Vendéglátójuk a pozsonyi Egyetemi Könyvtár volt.

A lipcsei Deutsche Bücherei-ben május 4 - 10 között dr. Ürögdy Györgyné, a Nemzetközi Csereszolgálat osztályvezetőhelyettese a DB cseretevékenységét, Wolf Magda, a Könyvtárközi Kölcsonzés munkatársa a könyvtárközi kölcsonzés működését, Széll Mariann, a Hirlapállományvédelmi Üzem munkatársa a papir-restaurálás módszereit tanulmányozta.

Egyéb kiutazások

dr. Spira Györgyné, a Retrospektív Bibliográfiai Szerkesztőség tud. főmunkatársa április 1-én kéthónapos ösztöndíjjal Ausztriába utazott. Tanulmányutjának célja anyaggyűjtés az 1848-as forradalmat előkészítő haladó osztrák röpiratirodalom és sajtó történetéhez. Készülő monográfiájához - mely egyuttal kutatónapj témája is - a bécsi Staatsarchiv anyagában való kutatás nélkülözhetetlen.

dr. Vizkelety András, a Kézirattár tud. főmunkatársa háromhónapos ösztöndíjjal május 11-én az NSZK-ba utazott. Utjának célja középkori magyar eredetű ill. vonatkozású kéziratok felkutatása különböző könyvtárakban.

Részvétel nemzetközi konferenciákon

Fügedi Péterné főosztályvezető és Barabás Katalin, a KFKK munkatársa március 23-27. között Moszkvában NTMIR szakértői értekezleten vettek részt. Az értekezlet témája a könyvek, időszaki kiadványok és speciális dokumentumok bibliográfiai leírására vonatkozó szabványosítás volt.

Szilvássy Zoltánné, a KFKK osztályvezetője és Kunszt Zoltánné, a KFKK munkatársa ugyancsak NTMIR konzultatív értekezleten vettek részt Moszkvában, április 6-9 között. Az értekezlet témája az IKARSZ /Időszakos Kiadványok Automatizált Regisztrációs Szolgálat/ 3. szakaszának előkészítése volt.

A szocialista országok nemzeti könyvtárai együttműködése keretében ez év első felében két szakértői konferenciát tartottak. Április 12-16. között Lipcsében, a Deutsche Bücherei rendezésében lezajlott értekezlet a nemzeti könyvtárak állományának gyarapításával foglalkozott. Az OSZK-t dr. Ferenczy Endréné főosztályvezető képviselte. Május 9-15. között került sor Csehszlovákiában, a martini Matica Slovenska rendezésében a nemzeti bibliográfia szakértőinek 3. tanácskozására. A konferencián könyvtárunkat Fügedi Péterné főosztályvezető és Gajtkó Éva, az MNB Szerkesztőségének munkatársa képviselték. Fügedi Péterné "A nemzeti könyvtár és a nemzeti bibliográfia szerepe a szakirodalmi információs rendszerben" címmel tartott előadást.

Szilvássy Zoltánné, a KFKK osztályvezetője az IFLA UBC Office /az Universal Bibliographic Control irodája/ meghívására május 9-13. között részt vett az ISBD /S/ munkacsoport szakértői értekezletén Brüsszelben. A munkacsoport az időszakos művek egységes bibliográfiai leírásával foglalkozik.

VENDÉGEINK

Az OSZK és a Pozsonyi Egyetemi Könyvtár közötti személycsere keretében március 1-13. között Maria Kipsova és Tatiana Vancova, a Bibliográfiai Osztály vezetője, ill. munkatársa voltak vendégeink 12 napra. Tanulmányutjuk célja az 1700 és 1965 között a mai Szlovákia területén megjelent szlovák és idegen nyelvű kalendáriumok bibliográfiájához való anyaggyűjtés volt. Könyvtárunkon kívül az Egyetemi, az Akadémiai és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban végeztek kutatásokat. A szakmai kíséretet Bánfi Szilvia, az Igazgatási Osztály munkatársa látta el.

Jermelova Lidia Avramova, a moszkvai Lenin Könyvtár osztályvezetője márc. 13-tól tíz napra volt vendégünk. Budapesti tartózkodása alatt könyvtárunkban a könyvtári futószalag működését, a központi szolgáltatásokat és a KMK tevékenységét tanulmányozta. Látogatást tett több könyvtári üzemünkben is. A szakmai kíséretet és a tolmácsi teendőket Barabás Katalin, a KFKK munkatársa látta el.

Egyéb fogadások

Könyvtárunk meghívására január elején egy hétig Budapesten tartózkodott Michael Gorman, a British Library vezető munkatársa, a Bibliographic Standards Office vezetője. Mivel M. Gorman a katalogizálás nemzetközileg elismert szaktekintélye és a nemzetközi egységesítésre irányuló munkák irányítója, magyarországi látogatását nagy várakozás előzte meg. A vele való személyes konzultáció valóban nagyjelentőségű és igen hasznos volt mind a Magyar Nemzeti Bibliográfia Szerkesztősége, mind a Katalogizáló Osztály vezető munkatársai részére. M. Gorman nagy elismeréssel nyilatkozott az MNB gépesítésének előkészületi munkájáról. Előadása, melyre január 8-án az OSZK és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete közös rendezésében került sor, *British Interpretation of ISBD/M/; Problems and Opinions* címmel hangzott el. Az előadás élénk figyelmet váltott ki a nagyszámban megjelent szakmai közönség előtt. Az elhangzottaknak különös hangsúlyt kölcsönzött az, hogy M. Gorman elsőnek itt ismertette nyilvánosan az ISBD/G/-re, a bibliográfiai leírás általános szerkezetére vonatkozó tervezetét. /International Standard Bibliographical Description /General/. M. Gorman-t fogadta könyvtárunk főigazgatója, dr. Jóboru Magda és a KM Könyvtárügyi Osztályának h. vezetője, Zircz Péter is.

K. Kwasniak és M. Sicinski lengyel dokumentalisták, a NIMDOK vendégei január 15-én könyvtárunkban a Magyar Nemzeti Bibliográfia gépesítéséről tájékoztak. - E. R. Schmith, az ausztráliai Waggage-i Egyetem Könyvtári és Tájékoztatótudományi Tanszéke vezetője, az OMKDK vendége, január 29-én meglátogatta az OSZK-t. - Maria Stoksene, a Litván Szocialista Szövetségi Köztársaság Kulturális Minisztériuma munkatársa, a KM meghívott vendége február 13-án látogatta meg az OSZK-t. - M. H. Roger, az angliai Sussex egyetemén az Institut of Development Studies könyvtári vezetője, az MTA Világgazdasági Kutató Intézetének vendége május folyamán a Kézirattárban tett látogatást. - Karl Walter, a hallei /NDK/ Egyetemi Könyvtár igazgatóhelyettese és B. Starke, a könyvtár munkatársa, a szegedi Egyetemi Könyvtár vendégei, május 8-án az OSZK több osztályát látogatták meg.

Május 10-én a Régi Nyomatványok Tárában 16. századi térképekből tartottunk bemutatót NSZK-ból érkezett földmérő mérnökök részére, akik a Geodéziai és Kartográfiai Egyesület vendégei voltak. - Május 15-én jugoszláviai /Eszék, Split/ könyvtárosok csoportja látogatta meg könyvtárunkat.

Az ujvidéki Matica Srpska megalapításának 150. évfordulója alkalmából a Magyar Tudományos Akadémia "Dél-szláv-magyar irodalmi kapcsolatok" címmel ápr. 8-9-én tudományos ülészsakot rendezett. A jubileumi ülészsakhoz kapcsolódott az OSZK emlékkiállítás a Matica Srpska és kiadványa, a Letopis 150 éves multjáról. A kiállítást április 9-én a tudományos ülészsak számos külföldi vendége és magyar résztvevője tekintette meg. A külföldi vendégek részére a Kézirattár Széchényi termében dr. Jóboru Magda főigazgató fogadást adott.

Összeáll.: SOMKUTI GABRIELLA

KITÜNTETÉSEK

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa hazánk felszabadulásának 31. évfordulója alkalmából, eredményes munkája elismeréséül Milhoffer Alajosnak, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjének a MUNKA ÉRDEMREND bronz fokozatát adományozta.

Ugyanebből az alkalomból a kulturális miniszter dr. Bibor Jenőnének, az OSZK főkönyvtárosának a SZOCIALISTA KULTURÁÉRT kitüntetést adományozta; Froemel Károlynét, az OSZK csoportvezetőjét, dr. Kondor Imrénét, az OSZK osztályvezetőjét, Zöldi Pétert, az OSZK csoportvezetőjét, Wolf Magdát, az OSZK főkönyvtárosát MINISZTERI DICSERET-ben részesítette; Fodor Bélának, az OSZK kiemelt termelő szakmunkásának, Jánka Józsefnének, az OSZK előadójának, dr. Monostory Jenőnek, az OSZK műszaki ügyintézőjének a KIVÁLÓ DOLGOZÓ kitüntetést adományozta.

JUTALMAZÁS

Könyvtárunk vezetősége március 21-én, - a KISZ megalakulásának évfordulóján - kiemelkedő mozgalmi és szakmai munkájukért következő fiataljainkat részesítette jutalomban: Eckstein Tibor, Parkas Ágnes, Hajdu Erzsébet, Inotai István, Pehártz Lőrinc, Vásárhelyi Judit, Veisse Istvánné.

MUNKÁNKRÓL KÉRDÉSEINKRŐL

Ferenczy Endréné

A VÁRI TORONYRAKTÁRKBAN VÉGZETT
ÁLLOMÁNYVÉDELMI MUNKÁK

Az OSZK Hiradó 1974 augusztusi számában közölt első ízben részletes beszámolót könyvtárunk életének egyik legjelentősebb eseményéről: a vári új épület betelepítésének első szakaszáról, az állomány költöztetésének kezdetéről. Az akkor mintegy féléves időszakra visszatekintő beszámoló utalt egyfelől az új raktártornyok, a végleges otthon birtokbavételének nagy jelentőségére, másfelől azonban érzékeltette mindazokat a nehézségeket és gondokat is, amelyek a még évekig befejezetlen épület folyamatos betelepítésének velejárói.

A két elkészült, berendezett toronyraktár átvételére 1973 októberében került sor. Ezt megelőzően, 1972 folyamán a Művelődésügyi Minisztérium és a Budavári Palota Beruházó Iroda megállapodást kötött, amelynek értelmében az átvétel feltétele: a teljes belső berendezés elkészülte, a raktárak megközelíthetősége az építkezési területen keresztül, a felvonók üzembehelyezése, valamint a fűtés nélküli ideiglenes szellőzés biztosítása. Annak ellenére, hogy az egyik alapfeltételként megjelölt teherlift az átvételkor - és mind a mai napig - nem készült el, a könyvtár kénytelen volt 1973 október 10-én megkezdeni az állomány betelepítését. Erre kényszerítette az a körülmény, hogy december 31-ig az ideiglenesen igénybe vett külső raktárak javarészét kiürítve át kellett adni és az azokban zömében ládákból tárolt könyvanyagot elszállítani. A keszthelyi kastélyból, a Kiscelli-uti muzeumból és az Országgyűlési Könyvtárból kikerült mintegy 2500 láda könyvanyag elhelyezése azonnali intézkedést követelt. Néhány hónappal később pedig a könyvtárunk működéséhez elengedhetetlenül szükséges bővítések további, saját raktárainkból is kiszorították a törzsgyűjteményt: a Pollack Mihály-téri vasraktár két szintjéről, valamint a Régifóti-uti épület 4 szintes raktárából összesen 10.000 pfm. állomány elhelyezéséről kellett ugyancsak sürgősen gondoskodni.

A betelepítést többéves gondos tervezőmunka előzte meg, amely meghatározta a szállítás sorrendjét és az egyes gyűjteményrészek végleges raktári helyét. A kényszerhelyzet azonban megakadályozta az eredeti tervek követke-

zetes megvalósítását, a sűrű fordulat nemcsak a betelepítés sorrendjét borította fel, hanem a ládáknak felszállított anyag azonnali kirakását és rendezését sem tette lehetővé. A ládákat így a még üres, bepoliczatlan legfelső raktárszinteken lehetett csak ideiglenesen elhelyezni és onnan utóbb, 1975 folyamán, ismételt szállítás után a megfelelő szinteken kibontani és a polcokon rendezni. A 11 emeletes raktárban lift még nem áll rendelkezésre, az építkezés miatt a munkakörülmények kedvezőtlenek /mosdó hiánya, takarítási problémák miatt/, az egyre növekvő mennyiségű állomány forgalmazása pedig naponta megoldásra váró gondokat jelent. A folyamatos szállítás, az állományrészek többszöri belső mozgatása és közben az anyag használatának lehetőleg zökkenőmentes biztosítása a két év folyamán nemcsak a Raktári Osztály rendkívüli erőfeszítését és helytállását követelte meg, de az olvasókkal közvetlen kapcsolatban álló Olvasószolgálat munkatársai számára is naponta ismétlődő próbatételt jelentett.

Mindezeket a nehézségeket és gondokat azonban ellensúlyozta az a tudat, hogy nemzeti könyvtári gyűjteményünk jelentős része a többéves kényszerű ládázás, pincékben való tárolás után végre korszerűen berendezett, új raktárhelyiségekben, majdani végső otthonában végre a polcokon sorakozik!

A két toronyraktár - mint ismeretes - a Budavári Palota "F" épülete belső udvarainak beépítésével kialakított ún. vakraktár. Természetes szellőzése nincs, az épület végleges elkészülte után a szellőzést légkondicionáló berendezés fogja biztosítani. A berendezés pincében lévő gépháza már elkészült és ugyancsak beszerelték valamennyi raktárszinten a gépházhoz majdan csatlakozó légbefúvó ill. elszívó kürtöket. A kürtők nyílása azonban kezdetben szabadon maradt és az azokon keresztül beáramló levegő az átmeneti időszakban, az épület elkészülte előtt is a raktárhelyiségekben természetes szellőzést, légcserét jelentett. Ezzel a légcserével az 1975 nyaráig betelepített mintegy 600.000 kötetes állomány elhelyezése és tárolása megnyugtató volt, mivel a természetes szellőzés ellensúlyozta a levegő aránylag magas relatív páratartalmát, amelyet elsősorban az új, még nedves falak száradása okozott. A folyamatosan mért relatív páratartalom a hónapok során valóban csökkenő tendenciát mutatott.

1975 júliusában észlelték első ízben a Raktári Osztály munkatársai az egyes kötetek gerincén megjelenő penészgombát. A könyvtár vezetősége azonnali helyszíni szemle után felkérte a KÖJÁL hivatalos szakértőt a fertőzés jellegének és okának kivizsgálására és az elhárítás módjának meghatározására. Az 1975 augusztusában készített szakértői vélemény - a helyi körülmények tanulmányozása és a gombaminták kitenyésztése alapján - megállapította, hogy a fertőzést előidéző penészgomba-spórák olyan fajtahoz tartoznak, amelyek a levegőben láthatatlanul mindenhol jelen vannak, növekedésük és károkozásuk azonban csak speciális, számukra kedvező klimaviszonyok eredményeként következhet be. Ezt a klímaállapotot ezuttal feltehetően a raktárhelyiségek szellőzésének teljes hiánya idézte elő. Ugyanis közvetlenül a fertőzés feltűnését megelőzően, május folyamán jutott el az építkezés abba a szakaszba, amikor a légkondicionáló berendezés raktárszinteken felszerelt kürtőit összekapcsolták

a pincében elhelyezett gépszerkezettel, véglegesen megszüntetve ezzel a kűrtőkön keresztül történő természetes szellőzést, anélkül, hogy a mesterséges szellőzés üzembehelyezése megtörtént volna. A fertőzés elhárításának módjára és továbbterjedésének megakadályozására a szakértők egyetlen megoldásként a "környezeti helyzet" megváltoztatását, vagyis a szellőzés megindítását javasolták. Enélkül bármiféle kémiai fertőtlenítő eljárás csak átmeneti javulást eredményezhetett volna. Mindamellett a szakértők bevonásával megvizsgáltuk a kémiai fertőtlenítés lehetséges módozatait is. Ezek közül leghatásosabb megoldásnak a formaldehyd gázzal történő helyiséggazosítás látszott, ezt azonban el kellett vetni, mivel alkalmazását a gázosításra vonatkozó Balesetelhárító és Egészségvédő Óvrendszabály csak természetes szellőzéssel rendelkező helyiségekben engedélyezi. Hasonló hatásfoku eljárás a gázkamrában való gázosítás, melynek végrehajtásához viszont csak a KÖJÁL 1 m³ befogadóképességű gázkamrája állt rendelkezésre, amely egyszerre kb. 200, hetenként maximum 600 kötet gázzal való fertőtlenítésére nyújtana lehetőséget /vagyis 600.000 kötet fertőtlenítéséhez kb. 20 év szükséges!/. Végül harmadik javasolt módszer a dokumentumok fertőtlenítő szerrel való letörölése. Azonban a kémiai eljárások közül önmagában egyiknek sincs konzerváló hatása, tehát, - amennyiben a helyiségek klímaviszonyai nem változnak, - a fertőtlenítés nem lehet egyszeri, hanem folyamatosan megismétlendő eljárást követel.

A könyvtár vezetőségének a Kulturális Minisztérium segítségével többszöri tárgyalások eredményeként sikerült elérnie, hogy a nemzeti gyűjtemény megmentése érdekében a Kommunális Beruházó Vállalat terven és soron kívül a már felszerelt, de légkondicionálásra még be nem kapcsolható szellőzőberendezésen keresztül megindítsa az ideiglenes gépi szellőzést. Ez az ideiglenes megoldás - a szellőzőszerkezet némi módosításával - a külső, de felmelegített levegő folyamatos befúvását ill. kiszívását, vagyis a melegített levegő keringtetését jelenti.

Az 1975 október 15-én megindított ideiglenes szellőzés a raktárhelyiségekben egészen rövid időn belül éreztette hatását. A naponta történő mérések alapján összeállított paraméter-táblázatok a helyiségek hőmérsékletének emelkedését és a relatív páratartalom rohamos csökkenését tükrözték. Szabad szemmel is észlelhető volt, hogy az állományon újabb gombafertőzés nem tűnik fel, egyes, letörölt köteteken ismételt fertőzés nem jelentkezik és a régi, virulens gomba is fokozatosan száradni kezd. A helyzet szakszerű, megnyugtató megítélésére a könyvtár ismét a KÖJÁL hivatalos szakértői véleményét kérte. A novemberben készített szakvélemény megállapította, hogy "a toronyraktárakban megindított mesterséges szellőzés egymagában is biztosíthatja a gombafertőzés külső beavatkozás nélküli megszűnését olymódon, hogy a gombák fejlődésére és szaporodására kedvező életfeltételeket, azaz a páratartalmat és a hőmérsékletet - a gombák számára kedvezőtlen irányban - változtatja meg. Hogy ezek a gombák számára kedvezőtlen klimatikus viszonyok mikor alakulnak ki, ez a szellőzés intenzitásától függ... A szemle során rendelkezésre bocsátott hőmérsékleti és páratartalmi adatok arra utalnak, hogy ezek az értékek a gombák számára kedvezőtlen irányban tolódnak el." Mivel a KÖJÁL állásfoglalása utalt

a szellőzés intenzitásának jelentőségére, ezért jelenleg külön légtechnikai szakértői vizsgálat folyik, amely a légcseré szintenkénti megoszlásának, a beáramló friss levegő mennyiségének, a szükséges légmelegítési ill. hűtési hőfok pontos meghatározásának kérdésével foglalkozik.

A fertőzés jelentkezésétől kezdődően a további vári betelepítés, valamint az ott elhelyezett állomány forgalmazása szünetelt. Ez az intézkedés, - amely fél éven keresztül mind az olvasók igényeinek kielégítését, mind a belső könyvtári munkát nagymértékben nehezítette, - a fertőzés terjedésének megakadályozása érdekében volt szükséges. A "zárlatot" a KÖJÁL szakvéleményének ismeretében 1975 decemberétől fel lehetett oldani, elvégzendő feladat maradt még azonban a gombafertőzés nyomainak eltávolítása a kötetekről. Mivel a gombásodás szerencsére kizárólag a /vászon vagy félvászon kötésű/ kötetek gerincén és kötéstábláján fejlődött ki, a külső vegyszeres letörlés - az Állományvédelmi Főosztály előzetes kísérletei alapján - elegendőnek bizonyult.

A munkára azonban csak 1976 tavaszán kerülhetett sor, mivel a - bevezetőben már említett - mostoha munkakörülmények a téli hónapokban nem teszik lehetővé az épületben a huzamosabb időn keresztül történő munkavégzést. Szükség volt továbbá az elemi munkafeltételek megteremtésére /mosdó, öltözőhelyiség,/ és a munkaeszközök /vegyszer, porszívó stb./ biztosítására is.

A fertőzött szintek teljes fertőtlenítése mintegy 5000 pfm-n elhelyezett állomány kötetenként történő kezelését jelenti. Ilyen jellegű munkával hivatászerűen egyetlen vállalat sem foglalkozik, külső takarítószemélyzetre - a gyűjtemény rendjének és biztonságának érdekében - a feladatot nem lehet rábízni. Könyvtárunk KISZ-szervezete jelentkezett elsőként, hogy segítségét felajánlja, társadalmi munkában, szabad szombatokon vállalva részt a fertőtlenítésből. Az anyag nagy mennyisége miatt azonban a munka ütemét gyorsítani kellett. Ezért áprilistól kezdődően néhány héten keresztül az I. Főosztály munkatársai - napi 20 főből álló csoportokra osztva - végezték a fertőtlenítést, majd ezt követően a könyvtár valamennyi részlege - az állami vezetéstámogatása és a szakszervezeti munkahelyi bizottságok szervezésének eredményeként - bekapcsolódott a munkába. A fertőzött szintek vegyszeres letörlésének és portalanításának elvégzése összesen mintegy két hónapot vesz igénybe, tehát június folyamán befejeződik. Mivel a már kezelt állományrészekben újabb gombásodás nem jelentkezik, az ideiglenes szellőzés intenzitása pedig a folyamatos mérések alapján ellenőrzött, - így nyugodtan elmondhatjuk: könyvtárunk mindent megtett annak érdekében, hogy megszüntesse a gyűjteményünk épségét fenyegető, külső, váratlan tényezők okozta veszélyt. Ez a veszély hónapokon keresztül intézményünk egyik legsúlyosabb problémája volt. Elhárításában a közös gond, a közös felelősség kovácsolta egygyé a könyvtár egész kollektíváját, amely példamutató helytállásból jelesre vizsgázott.

Soltész Zoltánné

TAPASZTALATOK ÉS SZEMPONTOK
A HUNGARIKA-KUTATÁS FOLYTATÁSÁHOZ

Könyvtárunk főigazgatója, a Vezetői Tanács 1975. december 11-i határozatának megfelelően, alkalmi munkacsoportot bízott meg az OSZK-ban folyó hungarika munkálatokkal kapcsolatos problémák felmérésével, s ezen belül - többek között - a hungarikum fogalom egységes definíciójának kidolgozásával, az illetékes gyűjteményegységek vezetőinek állásfoglalását figyelembevéve. Tekintettel arra, hogy a hungarika-gyűjtés kérdéseivel az utóbbi években számos tanulmány, cikk és fórum foglalkozott, úgy vélem, hogy nem haszontalan a nagyobb témakör egy részterületéről, a Régi Nyomtatványok Tárán folyó hungarika-gyűjtésről és az osztály gyűjtőkörébe tartozó ilyen jellegű dokumentumtípusokról rövid áttekintést nyújtani.

Előljáróban hadd utaljak arra, hogy a Régi Nyomtatványok Tárán a hungarika-gyűjtés nemzetközileg ismert, kiváló bibliográfiák, ill. katalógusok alapján folyik. Igaz, hogy sem Szabó Károly, sem Apponyi Sándor nem vállalkozott a hungarikum fogalmának egységes definíciójára, az egyes dokumentumtípusok ismérveinek részletes kifejtésére, de műveik címszövegében, vagy előszavában egyértelműen meghatározták, hogy a kérdéses kötet milyen kiadványfajtáról nyújt áttekintést. Nyilván ez is hozzájárult ahhoz, hogy az RMK. I-III, valamint az Apponyi-hungarikum megjelölés országos szinten egyértelműen meghatározó fogalomná vált a régi nyomtatványokkal foglalkozó könyvtárosok és kutatók körében. Ezen túlmenően azonban az RMK. I-III. fogalom nemcsak könyvtárunkban, hanem a legtöbb régi anyagot őrző magyar könyvtárban alapul szolgál a régi hungarikumok gyűjteményi felállításához.

Mindezt azért kellett előrebocsátanunk, mert a hungarikum fogalom szélesebb körű definíciójánál a következőkben kiegészítésként hivatkozni kívánok az RMK. I-III, illetve Apponyi-kategóriákra. E kiegészítés segítségével ugyanis világosan áttekinthető, hogy az OSZK gyűjtőköri szabályzatának alábbi kategóriái közül melyik írja körül a Régi Nyomtatványok Tárának gyűjtőkörét:

1. Magyarországon megjelent nyomtatványok /1711-ig RMK. I-II./;
2. Külföldön megjelent magyar nyelvű művek /1711-ig RMK. I./;
3. Külföldön megjelent magyar vonatkozású művek /1711 ill. 1800 előtt RMK. III. és Apponyi-hungarikum/;
4. Külföldön megjelent magyarról történt fordítások /1711 előtt kis szá-
zalékban RMK. III./;
5. Magyar nyelvű és magyar vonatkozású kéziratok.

A szokásos nyelvi, területi, személyi és tartalmi hungarikum-kategóriák alkalmazásánál a következő a helyzet:

1. Nyelvi hungarikum. /1711 előtt megjelent magyar nyelvű, vagy összefüggő magyar szöveget tartalmazó hazai és külföldi nyomtatványok = RMK. I./;
2. Területi hungarikum. /1711 előtt a történelmi Magyarország területén megjelent - nem szlapon és horvátországi - nem magyar nyelvű kiadványok = RMK. II./;

3. Személyi hungarikum. /Magyarországi szerzők 1711 előtt külföldön megjelent, nem magyar nyelvű kiadványai = RMK. III. és Apponyi-hungarikum/;
4. Tartalmi hungarikum. /Külföldi szerzők magyar vonatkozású és magyarokhoz ajánlott, 1800 előtt külföldön kiadott művei = Apponyi-hungarikum, hungarika-röplap, ill. metszettel illusztrált egyleveles nyomtatvány/;

Fenti négy kategóriával szemben kevésbé ismert a "könyv- ill. művelődés-történeti" hungarikum fogalma. E megjelölést nem tekintem véglegesnek, csupán jelezni kívánom, hogy szükség lenne egy olyan kategóriára, amelybe a neves magyar könyvgyűjtők nem hungarikum-jellegű kötetei, valamint a történeti értékű magyarországi kötésekben fennmaradt nyomtatványok tartoznának. Ez utóbbi köteteket a Régi Nyomtatványok Tára a nemrég kialakított kötetstörténeti /jelzete: RK/ gyűjteményben őrzi.

A továbbiakban az egyes kategóriákkal kapcsolatos problémákat próbálom röviden vázolni. Az 1-2. kategóriába tartozó nyelvi, ill. területi hungarikum fogalma meghatározottnak tekinthető. Lényegesen problematikusabb a 3. kategória, vagyis a személyi hungarikum esetenkénti elbírálása: annak eldöntése, hogy kit tekintünk magyar ill. magyarországi szerzőnek. Eddigi gyakorlatunkban az 1711 előtti anyaggal kapcsolatban az RMK. III. kötet szolgált alapul. Véleményem szerint az RMK. III. gyűjtemények egységét továbbra is meg kellene tartani, annak ellenére, hogy egyes szerzőket mai megítélésünk szerint már nem sorolnánk a Szabó Károly által "magyar szerzőknek" minősítettek kategóriájába. Az RMK. III. kötetben leírt nyomtatványokat ugyanis - éppen Szabó Károly művének alapvető fontossága miatt - mind a hazai, mind a külföldi kutatók a legtöbbször a Szabó-számokra való hivatkozással idézik és tartják nyilván.

Az újabban felkutatott - tehát az RMK. III-ban nem említett -, feltehetően magyarországi szerzők, szellemi közreműködők, nyomdászok, kiadók elbírálását az alábbi szempontok szerint végezzük:

Magyarországinak minősül a szerző, fordító, nyomdász,

1. ha a történeti Magyarország területén született és működött;
2. ha magát valamely munkájában, személyi dokumentumában Hungarusnak, ill. Transsylvanusnak, stb. nevezte;
3. ha magyarul is írt, publikált;
4. ha a kérdéses munkáját - esetleg az adott műben nem is említve - magyarországi használatra, megrendelésre készítette.

A fenti kategóriákba nem sorolható szerzők nyomtatványaival kapcsolatban esetenkénti elbírálást alkalmazunk.

a/ A Magyarországon csak átmenetileg tartózkodó, idegen szerzőktől a magyarországi működésükkel kapcsolatos műveket tekintjük személyi hungarikumnak, az RMK. III. kötetben említett kiadásokon kívül. E kérdéssel kapcsolatban érdemes figyelembe venni a Stoll Béla, Varga Imre és V.Kovács Sándor által összeállított "A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig" című kötet állásfoglalását: "Ez utóbbiak közül csak azokat soroltuk be a hazai

írók közé, akiknek munkássága a magyar irodalmi hagyomány szerves részévé vált /pl. Bonfini/, a többieket a külfölddel való kapcsolatok keretében tárgyaltuk /pl. Cordatus/ és rájuk vonatkozólag nem teljes, hanem magyarországi működésükkel kapcsolatos bibliográfiát adtunk csupán." /ll. l./

b/ A magyarországi származású, de csak külföldön tevékenykedő szerzők műveit Szabó Károly III. kötete általában nyilvántartja, ezeket mi is személyi hungarikumnak tekintjük. Ujabb szerzők elbírálásánál azonban alaposan mérlegeljük a kérdést, mert pl. a magyar irodalomtörténet idézett bibliográfiája a XVI. századtól kezdve még a Szabó Károly által nyilvántartott szerzők /pl. Johannes Jessenius/ tárgyalását is mellőzi. /ll. l./

A tartalmi hungarikum fogalmával kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy az 1800 előtti időszakból nemcsak a monográfiákat, vagy a nagyobb részükben magyar vonatkozású műveket tekintjük hungarikumnak. Egy mű rövidebb fejezete is tartalmazhat magyar vonatkozású lényeges szempontokat, adatokat. A legjobb példákat e téren az utleírások szolgáltatják. A művelt, széles látókörű külföldi utazók ugyanis minden országra vonatkozóan nem a közismert adatokat, hanem azokat a sajátságokat emelik ki, amelyek speciális ismereteik, vagy érdeklődési körüknek megfelelően felkeltették figyelmüket: Edward Brown például a felsőmagyarországi bányaművelést. A kisebb terjedelmű magyar vonatkozású tudósításokat, naplókat, levelezéseket, politikai vitairatokat, az ország gazdasági viszonyaival foglalkozó - nem sablonos - összefoglalásokat tartalmazó munkákat tehát tartalmi hungarikumnak tekintjük. E szövegrészek felkutatása és érdemi elbírálása csak autopsia alapján történhet, mert a mű címéből, műfajából nem állapítható meg, hogy a nyomtatvány művelődéstörténeti adaléknak tekinthető, érdemi megállapításokat tartalmaz-e. Különösen azért fontos ez a szempont, mert a tartalmi hungarikum köztudomásúan nemcsak a történelmi Magyarország területére vonatkozó események körét foglalja magában, hanem politikai, diplomáciai, gazdasági, szellemi kapcsolataink révén bármely európai ország nyomtatott dokumentumaiban fellelhető. Ezért írta Apponyi Sándor: "meglehetősen tág fogalom a 'magyar vonatkozás' és nehéz annak határt szabni."

Mintogy a hungarika munkaközösség - többek között - olyan szempontokat is ki akar dolgozni, amelyek alapján pl. a külföldön végzett hungarika-kutatásokon dolgozók adott esetben az OSZK gyűjteményei számára hasznosítható adagyűjtést végezhetnek, még néhány gondolatot szeretnék az elmondottakhoz hozzáfűzni.

Már az eddigiek során igyekeztem érzékeltetni, hogy a részletesebb kifejtést igénylő alkategóriákba sorolt kiadványtipusok általában nem elsőrangú fontosságú hungarikumok. Így vélekedett róluk Szabó Károly is, ezért nem törekedett az RMK III. műveknél olyan széles körű példánynyilvántartásra, mint az RMK. I-II. művek esetében. Ugyanilyen tendencia érvényesül a Régi magyarországi nyomtatványok című bibliográfia I. kötetében. Idézem a megfelelő szöveget: "a példánykimutatás rovata teljes képet kíván adni a ma fellelhető példányokról és azok állapotáról. Mindössze a nem Magyarországon készült és csak részben magyar nyelvű nyomtatványok után jelzi ,etc.' azt, hogy a kiadvány nem ritkaság, és még más külföldi gyűjteményekben is megtalálható" /33. l./

Fentiekkel összhangban első javaslatom tehát, hogy a nem ritka személyi és tartalmi hungarikumok további példányfeltárása nem elsőrangú feladat. Annak áttekintéséhez azonban, hogy mit tekinthetünk ritkaságnak, előbb az OSZK nyilvántartását kell országos szintű kataszterre fejleszteni, konkrétan az egyházi stb. könyvtárak bejelentési-jegyzékei alapján az RMK. III. és Apponyi-hungarikumokat be kell vezetni az e célra "betanított" Szabó RMK. III, valamint az Apponyi-kötetekbe.

A következő munkafázis a ritkaságok számbavétele lehetne. Országos katasztereink alapján nem különösebben nagy munkával jegyzék készíthető az egyetlen példányban sem ismert, a Magyarországon meg nem lévő, valamint a csupán 1-2 külföldi példányban regisztrált nyelvi, területi és személyi hungarikumokról /vagyis az RMK. I-III. kötet ritkaságairól, éspedig a kezdetektől, tehát a már megjelent RMNY-bibliográfia ritkaságait is beleértve/. /E jegyzék egy példányát megkapná minden külföldre küldött hungarika-kutató, hogy az elsőrangú fontosságú hungarikumokat minél több külföldi könyvtárban szisztematikusan keressék.

Az említett előmunkálatokkal több fontos cél megvalósítását segíthetnénk elő:

- a/ elsőrangú fontosságú hungarikumok eddig lappangó külföldi példányának felismerését,
- b/ eddig ismeretlen jelentős magyar vonatkozású művek intenzívebb felkutatását,
- c/ Magyarországon meg nem lévő, forrásértékű hungarika-művek másolati példányban való megszerzését.

A hungarika-kutatás könyvtári és társadalmi hasznossága szempontjából ugyanis nem közömbös, hogy mennyiségi, vagy minőségi eredményekre törekszünk-e, vagyis, hogy többpéldány-lelőhelyeket, vagy eddig ismeretlen fontos hungarikumok szövegét bocsájtjuk-e a könyv- és művelődéstörténeti kutatás rendelkezésére. A nagy magyar hungarika-gyűjtők és nemzeti könyvtárunk hagyományai egyaránt a nehezebb feladat vállalására köteleznek.

Kiszely Olivérné

A CLEARING-ÁLLOMÁS EGY ÉVE

Az OSZK Híradó 1975. 1/2. számában Kondor Imréné bejelentette, hogy az OSZK Vezetői Tanácsa 1974. december 12. határozata értelmében a Külföldi Könyvek Országos Gyarapodási Jegyzéke az év végével megszűnt és a helyébe lépett Clearing-állandóság veszi át a szakterületek tájékoztatásának feladatát. Az akkor tett ígéretnek kívánunk a továbbiakban eleget tenni: közöljük a cimanyag végleges elosztási rendjét, a munka menetét az egyes megállapodásoknak megfelelően.

A jelentő könyvtáraktól beérkező cédulákat szakok és gyűjtőkörök szerint válogatjuk. Partnereinkkel megállapodást kötöttünk, melyet a szolgáltatást igénylő könyvtár vagy intézmény igazgatója, a mi részünkről az OSZK főigazgatója irt alá.

A szolgáltatás felhasználásának két típusa alakult ki:

- I. a cimanyagot már meglévő, saját kiadványban hasznosítják, vagy új kiadványt indítanak;
- II. a cimanyagból folyamatosan szakkatalógust építenek.

1975-ben a Clearing-állomás összesen
 108.780 cédulát válogatott, amelyből
 68.827 cimbejelentést használt fel;
 60.759 másolatot készített
 41.255 cédulát küldött szét.

A szolgáltatást igénylő könyvtárak és a válogatott cédulák szak szerinti megoszlása 1975. december 31-ig

Szakterület	Könyvtár	Cimanyag hasznosítás: I. meglévő v. új kiadvány II. szakkatalógus építése	Tételszám
001 Tudományszervezés	MTA	I. II.	440
002 02 Könyvtárügy Informatika	KMK	I. II.	1053 /5 pld./
100 159.9 200 Filozófia Pszihológia Vallás	Egyetemi Kvt.	II.	1836
301 Szociológia	FSZEK	II.	2100 /2 pld./
311 312 Statisztika Demográfia	KSH Kvt.	II.	870
320 340 Politika Jog	Országgyűlési Kvt.	II.	2770

Szakterület	Könyvtár	Cimanyag hasznosítás: I.meglévő v.uj kiadvány II.szakkatalógus építése	Tételszám
330 Közgazdaságtudomány	Közgazdaságtud. Egy. Kvt.	Döntés folyamatban	5660
370 Pedagógia	OPKM	II.	850
390 700 902/904 Néprajz Képzőművészet Régészet	Muzeumi Restaurátor és Módszertani Központ	I.	4360
610 570 Orvostudomány Humán biológia	OOKDK	II.	2065
619 630 Állatorvostudomány Mezőgazdaság	OMgK	I.	1512
690 720 Építőmérnöki tudomány Építőipar	ÉTK	II.	2310 /2 pld./
780 Zene	FSZEK Zenei Gyűjtemény	II.	430
791 Filmművészet	Magyar Filmtud. Intézet	II.	50
792 Színházművészet	Színháztud. Intézet	I.	130
796 Sport	TF Kvt.	I.	80
800 Nyelvtudomány	Analecta Linguistica	I.	2500
820 Irodalomtudomány Szépirodalom	MTA ITI Áll. Gorkij Kvt.	II. tárgyalás folyamatban/I./	3520 3000
910 Földrajz	MTA Földrajztud. Intézet	I.	970
930/990 Történelem	MTA Tört. tud. Intézet	I.	3720
Hungarika	OSZK Bibliográfiai Osztálya	I.	1030

A Clearing-állomás működése

A Clearing-állomás a könyvtárak folyamatos bejelentéseit válogatja a partnerek szakterületi igényeinek megfelelően. Nem válogatjuk azonban a magyar és a 10 évnél régebben megjelent külföldi kiadványokat. Nagy könyvtáraink külön jelentettek az OGYJ számára. Ezeket a bejelentéseket most a Clearing-állomás használja fel válogató munkájában, ami által csökken a másolandó cédulák száma. Egy cím azonban több szakterületet is érinthet és néhány partnerünk egy címről több másolatot is igényel, tehát egy bejelentésről sok esetben több másolatot is készítünk. A válogatás és szétküldés közötti munkafolyamatok:

- a válogatás revíziója;
- a válogatott anyag másolás előtti rendezése szakok, ill. két és több másolat szerint;
- a másolás;
- a másolat ellenőrzése;
- a kód rávezetése;
- a vágás és a szakok szerinti szétosztás.

A megállapodások értelmében csak meghatározott mennyiségű cédulát továbbítunk. Tehát a válogatott anyag mennyisége egy adott időszakon belül részben kevesebb, részben több a szétküldött anyagénál.

E néhány utalás a munkafolyamatra érzékelteti talán azt a szervező és tervező munkát, amely a Clearing-állomás munkájának megindítását megelőzte.

A munkafolyamatok és nyilvántartások kialakítása a Clearing-állomás szervezésének utolsó fázisa volt. Először a partnereket kellett megtalálni, majd a szakterületeket egyeztetni, végül a munkamenetet kidolgozni. Mindezt új szervezeti keretben: az OGYJ csökkentett létszámával a KKK osztály keretében. Jelenleg 22 intézmény veszi igénybe szolgáltatásunkat. A társadalom- és humán tudományok körébe tartozó címbejelentések kivétel nélkül gazdára találtak. Az OGYJ természet- és alkalmazott tudományok sorozatából igénylik a biológiát, orvostudományt, mezőgazdaságot, élelmészélelmiszer- és építészetet. Tehát a matematika, a fizika, a kémia és a műszaki tudományok kivételével minden szakterületen tudományt szerezhettek az illetékes szakközpontokon keresztül az érdekelt szakemberek az országba érkező külföldi szakirodalomról.

A szolgáltatás felhasználásának ellenőrzése

A Clearing-partnerekkel folytatott év végi megbeszélések, ellenőrzések alkalmával úgy találtuk, hogy általában eleget tettek a megállapodásokban vállalt kötelezettségeknek és jól hasznosították az anyagot, tartalmi kifogásuk nem volt. Különösen sikeresnek mondható az együttműködés a FSZEK szociológiai csoportjával: az anyagot naprakészen, sőt kiegészítve visszamenően az OGYJ-ből vett kivágatokkal, betűrendes és szakkatalógusba feldolgozva találtuk. Nagyon hasznosnak tartják, hogy az akadémiai hálózat, valamint a vidéki egyetemi könyvtárak új beszerzéseiről közvetlenül és gyorsan értesülnek. Felvetődött a teljes anyag kiadásának lehetősége is.

Az Országgyűlési Könyvtár is fejleszteni kívánja szolgáltatásait, tervbe vette 1976 évben a teljes jogi anyag kiadását.

Az MTA Történettudományi Intézete már megjelentette a cimanyag első felét magában foglaló kiadványát, szakszámok nélkül, de nagyjából az ETO szakrendjének megfelelő csoportosításban az Études Historiques mintájára.

Az OPKM és a Károlyi Mihály OMgK a Clearing-állomástól kapott cédulák alapján helyi, ill. hálózati gyarapodási jegyzékeket 1975-től országos gyarapodási jegyzékké bővítették.

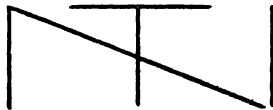
Nem minden esetben tudtak azonban a könyvtárak vállalásaiknak eleget tenni és nem mindenütt a tervezett szolgáltatás valósult meg. A KMK a kapott cimanyagot nem tudta közölni, mert a sokszorosított cédula már nem bizonyult tovább sokszorosíthatónak. A cimanyag katalógus formájában hozzáférhető. Más természetű a Közgazdasági Egyetem Könyvtárának gondja, ahol személyi és szervezési okok miatt az anyag rendezése 1976-ra húzódik át. Az MTA Irodalomtudományi Intézet sem tudott - személyi változások miatt - a kapott anyaggal megbirkózni. Tárgyalások folynak az Állami Gorkij Könyvtárral, amely szándéka szerint vállalná a teljes irodalomtudományi és szépirodalmi cimanyagok gyarapodási jegyzék formájában való közlését.

Végezetül két általánosabb jellegű, a mi munkánkon tulmutató problémára szeretnénk felhívni a figyelmet, melyek globális jellegük ellenére, vagy éppen azért, a gyakorlat folyamán merültek fel:

1/ A párhuzamos beszerzések kérdése, melyet az érdekelt könyvtárak is a megengedhetőnél nagyobb méretűnek tartanak. Kívánatos lenne a jobb gyűjtőköri együttműködés.

2/ A szabványosítás kérdése. A válogatás során mi az eredeti dokumentumot nem látjuk, döntésünk a cím és a szakszám alapján történik és ha bármelyik semmitmondó vagy hiányos, döntésünk megbízhatatlan, esetleges. Nagyon reméljük, hogy az új címleírási szabvány a kérdés egyik oldalát meg fogja oldani. Annál sajnálatosabb, hogy egyes könyvtárak azt tartják: a tudományág feltárására az ETO nem alkalmas. Itt természetesen nincs szó régi, nagy hagyományú könyvtárakról, melyeknek sajátos szakrendszerük van, vonatkozik viszont néhány értékes anyagu modern szakkönyvtárra, amely az ETO szakrendtől eltérő, de szintén számok kombinációjából, vagy szám és tárgyszó kombinációjából álló szakrendszert alkalmaz, s ez sok esetben lehetetlenné teszi az értelmezést.

Áttekintve a Clearing-állomás első évének munkáját és tapasztalatait, úgy hisszük bebizonyosodott, hogy a szolgáltatás valódi igényekkel találkozott. A partnerek általában teljesítették vállalt kötelezettségeiket, s szolgáltatásaikat az OSZK-tól kapott cimanyag felhasználásával fejleszteni óhajtják.

NOSCE TE IPSUM

BEMUTATKOZNAK A KMK OSZTÁLYAI

Egy nagy létszámú központi intézmény munkája annyira szerteágazó, hogy gondot okoz a munkatársak tájékozódása egymás feladatairól, tevékenységének jellegéről. A kutatási eredmények jórésze ugyan publikálásra kerül, de csak nagy késéssel, s az ismert pszichológiai okok /lustaság!/ is csökkentik az írásos anyagok önálló megismerésének esélyeit.

A belső tájékoztatás javítása érdekében a Könyvtártudományi és Módszertani Központ KISZ-csoportja olyan rendezvénysorozatot /előadás-sorozatot?/ kezdeményezett, amelynek keretében az egyes osztályok beszámolhatnak feladatkörükről, még nem publikált eredményeikről, terveikről, elképzeléseikről, mintegy "bemutatkozva" az intézmény nyilvánossága előtt.

Az első ilyen alkalommal a TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVTÁRAK MÓDSZERTANI OSZTÁLYÁ-nak munkatársai adtak képet munkájukról, az informatika gondolatokról, az információvisszakereső rendszerek elvi kérdéseiről és válaszoltak a kérdésekre, amelyek közül hármát emelünk ki:

- Milyen feladatkörök állnak az osztály munkájának középpontjában? Mennyire változott meg az utóbbi években az osztály profilja?

/A kérdésekre munkatársai nevében is Cholnoky Győző válaszolt/

- Két feladat-típussal jellemezhető osztályunk tevékenysége. Az egyik: az információelmélet és határterületei haladó irányzatainak közvetítése, az adaptáció lehetőségeinek elméleti vizsgálata. A másik: konkrét fejlesztési tervek készítése, eseti tanácsadás könyvtárak felkérésére - a hangsúlyt a feltárás és a visszakeresés technológiájára helyezve.

Látszólag ellentmondásban van egymással a feladatoknak e két csoportja. Ha meggondoljuk azonban, hogy mindkét esetben a közvetítésen van a hangsúly, úgy belátható, hogy legfeljebb a problémák érvényességi körében van különbség. Éppugy meglévő ismeretek, tapasztalatok átfordítását igényli például a helyi jellegű szakkönyvtárak működtetésére általánosan érvényes modell kidol-

gozása, mint egy adott könyvtár szolgáltatási rendszerének, állományának, épületének, munkaerő-szükségletének stb. tervezése.

A két feladatkört mégsem tekintjük egyenrangúnak. Tájékozódásunk az információelméletben, szervezéstudományban stb. csak eszköz, a könyvtárak fejlesztési törekvéseinek vagy akár napi gyakorlati tevékenységének segítéséhez. Így végülis csakugyan technológiai osztállyá váltunk.

Tapasztalataink arra mutatnak, hogy az effajta szolgáltatást /bizvást nevezhetjük így/ igénylik a könyvtárak. Persze szeretnénk elkerülni e felfogás végleteit. Nemcsak a gyakorlattól, de a mindenkor haladó elmélettől sem kívánunk elszakadni; ajánlva esetleg tíz évvel ezelőtt korszerűnek tartott indexelési szisztémát stb. Egyszóval korszerű könyvtári technológiát kívánunk mindenkor terjeszteni a könyvtáraknak kiadványokkal, fejlesztési tervekkel, eseti tanácsadással és bekapcsolódva a továbbképzésbe.

Vitathatatlan elvszerűsége mellett a profilváltozás irányába kényszerítő erők is hatottak. Az egyik ilyen ok az országos felügyeleti, irányítási rendszer - tudományos és szakkönyvtárakat érintő - változása volt. Hatására kerültek el tőlünk fokozatosan a könyvtárpolitikával összefüggő döntésselőkészítő és szakfelügyeleti funkciók. Sajnálatos persze, hogy effajta vizsgálataink gyakorlatilag elszakadnak a konkrét döntésselőkészítéstől /főiskolai normatívák, bérutasítás, központi szolgáltatások gépesítése, könyvtárközi kölcsönzés, kötelempéldányok elosztása/. A másik ok, amely a technológiai funkció érvényesítését sugallta, személyi jellegű. Öt év alatt gyakorlatilag kicserélődött az osztály. Tapasztalt, témájában tekintélyt szerzett munkatársak helyére fiatal, kezdő vagy a tűzkeresztségen éppen áteső kollégák kerültek. Egyelőre ezért sem tűzhetünk ki más célt magunk elé, mint az elméleti alapvetések átvételét és ezek hasznosítását, konkretizálását a könyvtári technológiára.

- Hogyan körvonalazható az egyes munkatársak személyes feladatköre, mennyire specializálódtak, milyen problémák kapcsán célszerű konzultálni velük?

- Adódik az eddigiekből, hogy informatikai "alapkutatással" csak Horváth Tibor foglalkozik az osztályon, az MTA Matematikai-Nyelvészeti Munkacsoport kutatási tervének keretében. A munkacsoport titkársága osztályunkon van. Bobok Györgyné gondozza a könyvtárak tájékoztatási és egyéb gépesítési ügyeit. Ez a munkakör példázza leginkább az egész osztály profilváltoztatásának elkerülhetetlenségét. Két évvel ezelőtt elemeztettük Szegeden és Kecskeméten a gyarapítási folyamat gépesítésének lehetőségeit. Elméleti eredményekben nem volt hiány, de megvalósítási lehetőségeiben annál inkább. Hasonló helyzet állt elő a szombathelyi kölcsönzésgépesítési kísérlet során. Ezen a területen ezért inkább kiegészítési instrukciókkal /reprográfia, mikrofilmtechnika, számítógép-perifériák/, tájékoztató anyagokkal /beszerzési, alkalmazási lehetőségek/ szolgálunk, komplex fejlesztési tervek részeként is. Gondozza továbbá a teljes könyvtári folyamat gépesítési lehetőségeit vizsgáló tanulmányok kiadását, szervezi az OKDT Műszaki Fejlesztési Bizottság üléseit.

Uj terület Török Sára munkaköre. Ő a szakirodalmi dokumentumbázis építésének kérdéseivel foglalkozik. A vizsgálatnak két kiemelt területe van. Az egyik a dokumentumok tipologizálása. A típusok kialakításának a formai és tartalmi jegyek analízise az alapja. A vizsgálatnak kapcsolódnia kell a leírás szabványosításának munkálataihoz és az egyes könyvtártípusok konkrét állományépítési politikájának kialakításához /szakkönyvtári modellek/. A másik terület az állományépítés és állományértékelés módszereinek vizsgálata és alkalmazásuk elősegítése kísérletekkel és szemle-tanulmányokkal.

Magam a közgazdaságtudomány módszereit igyekszem adaptálni könyvtári szervezetekre. Az élőmunka felhasználásának elemzése /munkafolyamat-elemzés, munkanormák/ után fokozatosan terjesztjük ki vizsgálódásainkat a működés egyéb feltételeire és a feltételek modellálására. E munka révén kívánunk helyi szakkönyvtárak létesítésére és működtetésére szolgáló modelleket összeállítani. Szempontjaink alapján az elvi alapvetést /funkciók és főbb típusok/ külső munkatársak végezték. Folyamatban van a fő paraméterekkel ellátott modellek kidolgozása. Ez évben kezdjük meg - az ötéves kutatási terv keretében - a tulajdonképpeni gazdaságossági vizsgálatokat /ez évben a költségelemzéseket/. Gondozom még az ujtítási ügyeket, s összeállítottam a központi könyvkötészet tanulmánytervét - külső munkatársaktól kapott műszaki paraméterek alapján.

- Mennyire sikerült megvalósítani az osztály elképzeléseit a gyakorlatban? Milyen nyoma marad orőfeszítéseiknek?

- Munkánk eredményének csak egy töredéke "látszik", az, amely kiadványalakat ölt. Szerkesztésünkben jelenik meg várhatóan az első negyedévben a tezausz-módszertan és a visszakeresési algoritmusokat elemző tanulmány, összeállításunkban a közművelődési munkanormák, s terjesztettük a minisztérium elé a már említett javaslatunkat a központi könyvkötészet létesítéséről. Időben s energiában nagyobb súlyt képviselnek a részint áthuzódó, azonnal nem publikálható vizsgálódásaink, részint pedig szervező /munkabizottságok/, eseti instrualó és egy-egy könyvtár fejlesztésének munkálatai /pl. közös fenntartásu akadémiai kutatóintézetek fejlesztési terve, vélemény könyvtárak ügyrendjéről stb./o. Tevékenységünknek ezt az irányát kívánjuk elsősorban erősíteni a jövőben.

Második alkalommal az OLVASÁSKUTATÁSI OSZTÁLY munkatársai válaszoltak az érdeklődők kérdéseire, amelyek közül ismét hármat emelünk ki:

- Milyen főbb kutatási problémák állnak jelenleg az osztály érdeklődésének homlokterében, milyen külső- és belső erőket összpontosítanak ezekre?

- Kutatómühelynek tekintjük magunkat, s mindjárt hangsulyozom, hogy nem csupán kutatással foglalkozunk, hanem kutatási eredményeink alkalmazásával is. Még pontosabban fogalmazva: meg kell oldanunk a gyakorlat, elsősorban az

olvasószolgálati gyakorlat által felvetett problémákat, és amikor ehhez hozzáfogunk, körülnézünk kutatási eredményeink között, hogy mire támaszkodhatunk.

Az egyik fő témakör - Havas Katalin feladata - éppen a közművelődési könyvtár olvasószolgálata. A szabadpolc még csak korlátozott szabadságot jelent az olvasók nagyobb része számára. Avval próbálkozunk, hogy az olvasmánykinálatot az olvasói érdeklődés logikája szerint rakjuk ki a polcokra, illetve avval, hogy bizonyos művek esélyét sokszorosára növeljük, például oly módon, hogy néhány száz könyvet nem szakjelzetek, hanem kérdések mögé sorolunk: válaszként.

A másik kutatási irányunk a gyermek olvasási kultúrájának vizsgálata. Nagy Attilára vár óriási feladat, hiszen tulajdonképpen az első kapavágásokat kell megtennie. Folytatjuk az izlés alakíthatóságát vizsgáló kutatásainkat, vizsgáljuk a könyvtárhasználók olvasmányszerkezetét, az áttételesen közlő modern irodalom befogadását, a lektűr sikerének titkát és a lektürolvasók ki-mozdíthatóságának esélyét. Ezt a munkát Kamarás István irányítja. Vizsgáljuk az olvasási szokásokat, az információ, a könyv és a könyvtár használatának módját. Könyvtárszociológiai kutatásoknak is nevezhetnénk ezeket, hiszen csaknem valamennyi ide tartozó kutatásban a könyvtár társadalmi szerepe és hatékonysága, illetve a könyvtárhasználó viselkedése áll középpontban. Ezeknek a kutatásoknak Katsányi Sándor a vezetője.

Amikor ezt el szoktuk mondani a kérdésben szakavatott vendégeinknek, meg szokták kérdezni, hány munkatárs foglalkozik a négy kérdés-csoporttal és alig akarják elhinni, hogy csupán négyen. Ez persze nem a teljes igazság, hiszen két kitűnő "olvasáskutató-technikus" is velünk dolgozik: Sándor Éva és Bertalan Béla és van tíz-tizenöt olyan külső munkatársunk, akikre önálló kutatásokat is rábízhatunk. Aki olvassa kiadványainkat, találkozhatott már Arató Antal, Halász László, Károlyi Ágnes, Polónyi Péter, Táncczos Gábor nevével.

- Milyen mértékben használhatók fel a kutatási eredmények a gyakorlati munkában?

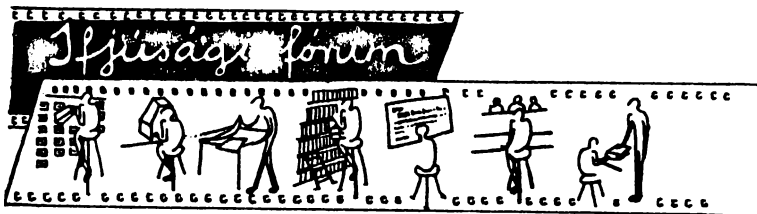
- Az olvasószolgálattal kapcsolatos módszertani munkát érintve részben már válaszoltam erre a kérdésre. A kutatások egy része alap kutatás jellegű, csak több áttételen keresztül szivódhat fel a gyakorlatban, de ezt elsősorban a kutatók nyelvét ismerő és kísérletező kedvű könyvtárosoktól várjuk. Talán a legfontosabb eredménynek azt tekinthetjük, hogy kutatási eredményeink a gyakorlatot vezérlő könyvtárosi szemléletet alakították, csökkent az olvasókkal, olvasással, izléssel kapcsolatos előítéletek mennyisége, legalábbis ritkábban nyilvánul meg. Aztán hadd utaljunk csak arra a kísérletre, amely abból állott, hogy két könyvtárban fél évre eltüntettük a lektürt. Csakis addigi kutatásaink eredményei alapján vállalhattuk ezt a kockázatot. Kísérletnek neveztem ezt az akciót, de hiszen ez két könyvtárban fél évig tulajdonképpen gyakorlat volt. Gondos Ernő könyvének /Olvasói Izléstípusok Bp. 1975, Kossuth/ egyik kritikusa avval érvel az ilyen kutatások haszontalansága mellett, hogy

a könyvtárosok semmit sem tudnak eredményeikkel kezdeni. Szó sincs róla, Gondos:Izlésalakzatok c. könyve /Bp. 1971, NPI./ a gyakorlati munkában felhasznált segédeszköz, ott, ahová eljutott, mert hiánycikk.

- Milyen hazai és külföldi visszhangot váltottak ki az eddigi publikációk?

- Sokféle hazai visszhangot. A könyvtáros szakma általában várakozva, rokonszenvvel fogadta a kutatási eredményeinkről beszámoló cikkeket. Örültünk a felvont szemöldököknek is; például Könczöl Imre kétkedésének és az azt követő vitának. A napilapok sokat foglalkoztak kiadványainkkal, de még folyóiratcikkeinkkel is, még hozzá elismerően! Az irodalmi berkekben még nem jó a visszhangunk. Utalok Fejes Endre és Illés Endre rosszindulatu cikkeire a Kritika közművelődési vitájában és néhány Élet és Irodalom glosszára. Ezek oka az, hogy nem művelünk értékmentes szociológiát. Ami a tudományos fórumokat illeti, két akadémiai díj, az MTA Művelődéskutatási Bizottságának titkári posztja, egyik kutatási jelentésünk /Nagy Attila középiskolai kísérlete/ akadémiai sorozatban való megjelenése, azt hiszem, magáért beszél. Legmeggyőzőbb a könyvtárak reagálása: évenként mintegy ötven-hatvan előadásra hívják meg osztályunk munkatársait. És még egy nagyon örvendetes visszajelzés: ujabban egyre jobban érdeklődik munkánk iránt a pedagógus társadalom, elsősorban Katsányi Sándor public relation tevékenysége eredményeképpen. Külföldi visszhanguk nagyon pozitív és nagyon esetleges. Az európai szocialista országokban eléggé jól ismernek bennünket, különösképpen Lengyelországban, Bulgáriában és a Szovjetunióban. Az NSZK-ban Ludwig Muth, a neves művelődésszociológus irt annak idején a munkások körében végzett kutatásunkról. Osztrák, ausztrál és francia folyóiratokban is jelentek meg írások /részben saját írásaink/ munkánkról. - /M.G. - C.Gy. - K.I./

A Könyvtár vezetősége nemcsak érdeklődéssel figyeli a fiatal kutatók munkáját - legyen az könyvtári, irodalmi, nyelvészeti vagy történeti téma - hanem indokolt esetben kutatónappal is segíti, ösztönzi munkájukat. A témák változatosak, de sokszor a közvetlen munkatársakon kívül szinte senki nem tudja, hogy ki mivel foglalkozik munkaidőn és munkakörén kívül. Ezeket a hiányosságokat igyekszik pótolni most induló sorozatunk: a jövőben rövid "interjúk" formájában szólaltatjuk meg azokat a fiatal munkatársainkat, akiknek a kutatónap hasznos szolgálatot tett akár nagyobb dolgozataik vagy készülő disszertációjuk írásában. A sort Vásárhelyi Judittal, a Régi Magyarországi Nyomtatványok Bibliográfiai Csoport munkatársával nyitjuk meg.

- Milyen témakörből készitetted doktori disszertációd?

- Disszertációm témája Szenci Molnár Albert utolsó korszakának vizsgálata volt. Szemináriumi dolgozathoz lett szakdolgozatom már tárgyalta Szenci Molnárnak ebben az időben keletkezett legjelentősebb művét: a Discursus de summo bono-t. Így a szakdolgozatot egészittem ki tulajdonképpen az 1625-ben keletkezett Consecratio templi novi prédikációfordításainak elemzésével, illetve a művek és a filológiai kutatások alapján következtettem a késő-renaisszansz protestáns humanizmus egyik legnagyobb, 1624-ben véglegesen hazatelepült alakjának politikai, közéleti személyiségére, levelezése alapján külföldi kapcsolataira, hétköznapijaira, problémáira. Az elemzés során kiderült, hogy Molnár Albertnek valószínűleg diplomáciai közvetítő szerepe volt a harmincéves háboruban Pfalz és Erdély között. Korának eszmei áramlatai közül pedig az ujsztoicizmus hatása állapitható meg műveiben. Az ujsztoicizmus transzcendens etikáját magasszintű, néhol a manierizmus hatását is felmutató művészi prózával tolmácsolta.

- Az említett, részfejezeteknek is tekinthető témakörök közül melyik volt számodra a legérdekesebb?

- Nehéz választani. De azt hiszem, talán a stiluselemzések szereztek legnagyobb örömet. Mivel Molnár Albert elsősorban fordító, műveinek az eredetivel való összevetése is feladatomból volt.

- Mennyi idő alatt készült el disszertációd?

- Mivel a megfelelő előmunkálatok már harmadéves korom óta folytak, magának a szakdolgozatnak disszertációvá való kiegészítése kb. félévi munkát jelentett - kutatónapokon és szabadidőben. Ujabb félév telt el kb. a jelentkezéstől a szigorlaton át az avatásig.

- Szerényen hallgatsz arról, hogy - ugy emlékszem - január első napjaiban már a könyvesboltokban is megjelent a könyved.

-

- Milyen tanácsot tudnál adni doktorálni készülő kollégáidnak?

- Csak azt, hogy szeressék a témájukat; az érzelmi ragaszkodás megkönnyíti azt, hogy az ember időt leljen témája kidolgozására és átsegíti az embert még a szigorlati drukkon is! Ehhez kívánok sok sikert minden kedves doktorálni készülőnek. - E. J.

MIÚLTUNK ÖRÖKSÉGÜNK

EMLÉKEZÉS MÁTRAY GÁBORRA HALÁLÁNAK SZÁZÉVES FORDULÓJÁN /Befejező közlemény/

Említettük, hogy Mátray Gábor élete delén, 49 éves korában nyerte el a Széchényi Országos Könyvtár vezetői /"custosi"/ állását. "Szerencsésjét" Pest-Buda értelmiségi köreiben bizonyára számos literátor megirigyelte. Mert ekkoriban a város szívében, fényes új otthont nyert Nemzeti Múzeum immár prominens intézménynek számított s az Országos Könyvtár őri tisztsége is társadalmi rangot jelentett. Külsőleg kifejeződött ez abban, hogy a custos nem kevesebb mint 5 szobás szolgálati lakást nyert a Pollack Mihály által épített új palotában. Hogy mekkora gond és felelősség járt e tiszttel, s főként milyen sokrétű s hatalmas munkát rótt viselőjére, azt persze csak kevesen mérlegelték.

Pedig köztudomásu volt, hogy a Széchényi Könyvtár az 1838. évi nagy árvíz óta használhatatlan, hogy gyűjteményei majd egy évtizeden át ládába rakva heverték a külső Üllői uton, a Ludoviceum épületében. Kézenfekvő volt, hogy ezt a tetszhalálba merült intézményt új életre keltetni nehéz feladat lesz. Ám a kívülállók úgy vélték, hogy a custos inkább majd csak irányítója lesz a könyvtár újjászervezési munkálatainak. S ez az elképzelés tulajdonképpen indokolt is volt. Alighanem maga Mátray is bizott abban, hogy a Múzeum patronusa és praesese, József nádor be fogja tölteni az intézetnek kezdettől fogva meglevő másik könyvtárosi státusát is, ti. az 1821 óta állandóan üresedésben levő scriptori tiszttel, sőt joggal számíthatott még arra is, hogy néhány évre, amíg a könyvtár rendbehozatala tart, napidíjnokként további egy vagy két iskolázott munkaerőt is beállítanak mellé, ugyanúgy, ahogy 1836-ban őt állították Horvát István mellé. A Széchényi Könyvtár sürgős használhatóvá tételét ui. a rohamosan polgárosuló társadalmi-kulturális élet parancsoló szükségszerűségként tekintette, követelte. Legkivált a Magyar Tudományos Akadémiának állt ez érdekében a nyelvemlékek és más történeti kéziratok emlékek feltárása és közzététele miatt.

Ezek a jogos remények azonban sajnos nem valósultak meg. A bizakodást csakhamar letörte József nádornak 1847 januárjában bekövetkezett halála. E jeles férfiú, a magyar reformtörekvések hathatós támogatója 44 éven át első-

rangu fejlesztője és nemcsak titulusa szerint, valóban is "patrónusa" volt a Nemzeti Múzeumnak és a keretébe tartozó Széchényi Könyvtárnak. Mint donátor /számos középkori kódex és könyvritkaság ajándékozója/ is gyarapította a Könyvtár értékes állományát, - főként azonban tisztéből következően szerzett magának elévülhetetlen kulturtörténeti érdekemet. Tudvalevőleg ő volt az, aki nagy tekintélyével rávette az ország nemességét és városait az európai híré Jankovich-gyűjtemények megvásárlásához, a muzeumi telek megszerzéséhez és a Múzeum-palota felépítéséhez szükséges hatalmas összegek megajánlására. Neki a Széchényi Könyvtár újjászervezésére szükséges személyi és dologi szükségleteket is könnyűszerrel sikerült volna előteremtenie. Utódától, a fiatal István nádortól, sajnos, ezt nem lehetett várni.

Mátray Gábor így 1847-ben a legkedvezőtlenebb körülmények között látott hozzá a Ludoviceumból 1846 őszén visszaköltöztetett több mint 100.000 kötetnyi könyvanyag rendezéséhez. Butorzat /könyvállványok/ híján az állományt az új könyvtári termék padozatára kellett lerakni; felállítani csak egy kis hányadot lehetett. Így - s még hozzá világítás és télidőben fűtés nélkül - kezdődött el a nagy munka: az összekeveredett könyvanyag szétválogatása és osztályozása. Munkatársként csak egyetlen fizikai dolgozó, Szabó János famulus állt Mátray mellett. Pedig e feladat meglehetősen szakértelmet követelt. Hiszen nemcsak a nagy fundamentális állagoknak /a Széchényi-könyvanyagnak, az Illés-házy- és a Jankovich-gyűjteménynek/ a kereteit kellett helyreállítani, hanem formátum, nyelv és jelleg szerint is csoportosítani kellett az anyagot. Külön kellett választani a könyvektől a kisnyomtatványokat, az egész nyomtatványállománytól a kéziratokat, a térképeket és a metszeteket. Mindezen felül meg kellett tervezni a felállítás rendszerét. Idáig ui. nem volt tisztázva, hogy egyáltalában megtartassanak-e az alapvető nagy komponensek, a magántékek keretei, vagy minden együvé olvasztassák-e. Tervet kellett továbbá készíteni a különgyűjtemények rendezésére is, el kellett indítani a krudában levő anyag bekölttetését, s végül repertorizálni illetőleg katalogizálni kellett az egész állományt.

Evidens, hogy a rendezés-katalogizálás ágas-bogas feladatainak végrehajtása egy nagyobb munkaközösség számára is hosszú évekig tartó kizárólagos feladat lehetett volna. Hogy Mátray másodmagával hogyan, mikor tud ezzel elkészülni, teljesen kilátástalan volt. Pedig e feladat-komplexum még nem is volt minden! Ez a munka tulajdonképpen csak az 1838 előtti könyvtár helyreállítását jelentette. Ámde erre szorítkozni nyilvánvalóan nem lehetett. Mulhatatlanul törődni kellett a könyvállomány gyarapításával is. Tetemes időt és energiát kellett szentelni még egyrészt a kötelespéldány-szolgáltatás adminisztrálására, másrészt a kínálgató vásárlási alkalmak kihasználására is. Nos, Mátrayra - nem sokkal tisztének átvétele után - ezen a fronton is rendkívüli feladat hárult: hivatali elődje, Horvát István több tizezer kötetes magánkönyvtárának - melyet az örökösök vételre kínáltak a Széchényi Könyvtárnak - átvétele.

És nem volt mit tenni: vállalni kellett mindent!

Igaz, 1848 tavaszán a nagy polgári-nemzeti forradalom győzelme kapcsán ismét úgy tűnt: mód és lehetőség lesz arra, hogy az országos könyvtár kiemelkedjék személyi-anyagi nyomorából. Biztosra lehetett venni, hogy az önállóvá vált magyar állam kormánya s kivált a művelődésügy kitűnő minisztere, Eötvös József minden támogatást meg fog adni a nagyra hivatott Nemzeti Múzeum és Széchényi Könyvtár felvirágoztatására. Ennek első megnyilvánulása, egy korszerű új köteleespéldány-törvény /a 1848: 18. tc./ meghozatalában azonnal jelentkezett is. Az optimizmus azonban csakhamar szertefoszlott. A bekövetkező háborús események miatt a kulturális újjászervezés valamennyi kérdése lekerült a napirendről.

1848 őszén fel kellett hagyni a Múzeumban is, a Könyvtárban is minden rendező munkálattal. A Múzeumkert katonai gyakorlóter, illetve tábor lett. Mátraynak és muzeológus kollégáinak minden igyekezetükkel azon kellett lenniük, hogy a gyűjteményeket megvédjék a fenyegető károsodástól, esetleg a pusztulástól. A szabadságharc hónapjainak során a katonai hatóságok több alkalommal is hadikórházat akartak berendezni a múzeumépületben. Nem kis ügyesség és erély kellett ennek elhárításához. Állandóan védekezni kellett a beszállásolás és az atrocitások ellen is. 1849 májusában pedig, amikor a császári tüzérség Budáról bombázni kezdte Pestet, a legnagyobb gyorsasággal kellett összeválogatni a könyvtár legértékesebb állományát és biztonságba helyezni. S e hatalmas munka közben alkalmazkodni kellett a változó politikai helyzetekhez is. A főváros ui. hol a magyarok, hol a császáriak kezébe került: két urnak kellett szolgálni. Mátrayt ezért mindkét részről felelősségre vonták; kis hija, hogy állásából el nem mozdították.

Amikor pedig a császári hatalom felülkerekedett, a Múzeum és Könyvtár mint nemzeti intézmények nem sok jót remélhettek. A katonai terror hónapjainak elmúltával azonban a császári polgári hatóságok körében - szerencsére - akadtak olyan felelős kulturemberek, /Karl von Geringer, Anton de la Motte, Babarczy Antal, Havas József, Augusz Antal/, akik pártfogásukba vették a Múzeum gyűjteményeit, sőt - miután személyesen meggyőződtek arról, hogy a táruk mennyire lehetetlen helyzetben vannak - még segítségükre is többször kísérletet tettek. Mielőtt azonban bármi is történhetett volna, Mátray folytatta az 1848-ban abbahagyott állományrendezést, továbbra is csupán famulusának közreműködésével.

A császári kormányzat segítségének első megnyilvánulása 1851-ben következett be, amikor Horvát István könyvtára megvásárlásának költségét hajlandó volt magára vállalni. További gesztusokra pedig azután került sor, hogy Ferenc József császár 1852-ben meglátogatta a Múzeumot és a Széchényi Könyvtárt. Gyors egymásutánban két szakértő delegációt /1852-ben a Sacher-féle, 1853/54-ben a Birk-Tandler-féle bizottságot/ küldték ki a Széchényi Könyvtárba, hogy vizsgálatot tartson és javaslatot tegyen az intézmény újjászervezésére. E hivatalos szemléket azonban nem követte tényleges segítségnyújtás. Egyetlen eredmény az lett, hogy Mátray számára előírták a rendszerezés és katalogizálás irányelveit, s megkövetelték tőle, hogy a kézirat-állomány rendszerezését és összeírását egy év alatt, a könyvállományt pedig három év alatt hajtsa

vége. Mindkét kiváncsi irrealis volt, hiába dolgozott Mátray minden erejét latbavetve, a kiszabott feladatot képtelen volt teljesíteni. 1855-1857-ig csupán a kéziratár megszervezését és repertorizálását tudta végrehajtani. 1857 májusában, amikor a császár másodszor is meglátogatta a Muzeumot és a Könyvtárt, a szoros értelemben vett könyvállományból csak a Széchényi Ferenc-féle törzsanyag volt felállítva, az állomány többi része még mindig feldolgozatlanul feküdt garmadában. Az uralkodó, értesülvén a bajok okairól, két intézkedést tétetett a hatóságokkal. Egyrészt 50.000 forint segély kiutalását rendelte el a könyvtár felszerelésének és felállításának lehetővé tételére, másrészt 1860-ban Barna Ferdinánd személyében végre kineveztetett Mátray mellé egy olyan szakembert, aki eredményesen előmozdithatta mind a rendezési, mind a katalogizálási munkálatokat.

A Könyvtár talpraállítása azonban még ezután sem egykönnyen következhetett be. A jelzett 50.000 forintnyi államsegély folyósítását ul. a bécsi pénzügyi szervek évről-évre halogatták. Így az első butorzat elkészítése nem is ebből az összegből, hanem társadalmi áldozatkészségből /Bohusné Szűgyény Antónia nőbizottságának gyűjtése révén/ történt 1859-ben.

Időközben 1861-ben - az alkotmányos élet ideiglenes helyreállításakor - az emlékezetes országgyűlés akarta kézbevenni a Muzeum és a Széchényi Könyvtár felsegítésének ügyét, tekintettel arra, hogy a nemzeti közvélemény /a sajtó/ ezt hangosan követelte. Komolyabb akcióra azonban - egy delegáció kiküldésén kívül - nem kerülhetett sor. A politikai kiegyezés tudvalevőleg nem sikerült, s ennek folytán ismét a császári abszolutista kormányra hárult minden kötelezettség. A Helytartótanács rendeletére 1862-ben és 1863-ban egymást követőleg megint két bizottság /a Demeczky- illetve az Andrássy György-féle komisszió/ tartott vizsgálatot a Széchényi Könyvtárban, s újabb javaslatot tett a helyreállításra. A főhatóság most négy éves határidőt tűzött ki a hátralevő feladatok elvégzésére. Ahhoz persze, hogy a rendelkezés végrehajtható legyen, nemcsak a megígért pénzre volt szükség, hanem újabb munkaerő beállítására is. 1865-ben nyolc évi halogatás után végre megtörtént az 50.000 forintos államsegély folyósítása. Egyidejűleg szerveztek egy újabb könyvtárosi állást s még ugyanezen évben Péterffy Kálmán személyében ki is nevezték a harmadik könyvtári munkatársat. Így most már a lassanként berendezkedő könyvtárban Mátray harmad-, illetve /a famulussal együtt/ negyedikével fokozott erővel folytathatta a katalogizálást.

Ami a könyvtári rendszer kérdését illeti, Mátray az 1853/54. évi Birk-féle javaslat értelmében - de saját meggyőződésével is összhangban - a bécsi Hofbibliothek példáját követte: épségben hagyta és egymástól elkülönítve állította fel valamennyi, eredetileg önálló nagy könyvtári állagot, így elsősorban a Széchényi-, az Illésházy-, a Jankovich- és a Horvát István-féle tétét, de a többi /Kölcsényét, Batsányiét, Sándor Móricét stb./ is. A nagy munka 1866 nyarára jutott befejezéshez. A százezer kötetnyi könyvállomány az említett kategóriákban s azokon belül nagyságrendben /ivrét, negyedré, nyolcadrét stb./ immár felállítva, repertorizálva és katalogizálva a kutatók és olvasók rendelkezésére állt. A különgyűjteményként megszervezett kézirat-

állomány is kutatásra alkalmas állapotba került, nemcsak repertórium, de katalógusa is elkészült.

A Széchényi Országos Könyvtár tehát huszonnyolc évvel a nagy árvíz idején történt bezáratása után ismét megnyithatta olvasótermét a tudomány és a közművelődés szolgálatára. 1866. június 4-én következett el ez az ünnepi pillanat. Mátray ekkor már csaknem 70 éves volt. Most két évtizednyi áldozatos fáradozásának eredményét látta megvalósulva. Büszke és boldog lehetett!

Öröme azonban nem tartott soká. A következő évben /1867/ megtörtént a régen várt, korszakos jelentőségű politikai fordulat: Magyarország visszanyerte politikai önállóságát, sőt mi több, új, a 48 előttinél sokkal kedvezőbb közjogi pozíciót harcolt ki magának, a Habsburg-birodalom Osztrák-Magyar Monarchiává alakult át. Az államélet megújulását természetesen nagyarányú gazdasági fellendülés kísérte. Hirtelen nagy méretekben bontakozott ki a kapitalista polgári társadalom.

Az új kormány kulturális minisztere ismét a nagy Eötvös József lett. Ő felülvizsgálva a Nemzeti Múzeum kérdéskomplexumát, nem volt megelégedve a helyreállított Széchényi Könyvtárral. Nemcsak a rendszerét kifogásolta, hanem elavultnak tartotta eredeti célkitűzését is: a nemzeti gyűjteményi programot. Ugy vélte, hogy az új polgári Magyarország felépítéséhez az Országos Könyvtárnak a teljes európai tudományosságra kiterjedő könyvgyűjtést kell folytatnia, vagyis általános gyűjtőkörű könyvtárrá kell átalakulnia. Szeme előtt nyilván a müncheni Hofbibliothek példája állt, azé a könyvtaré, amelynek emigrációs éveiben maga is gyakori használója volt, s amelyet mintaszerűnek tartott. Efféle országos könyvtárat akart idehaza is életrehívni. Eötvös tervét a kiegészítés optimista légkörében a közvélemény nyilván helyeselte, noha - ma már tudjuk - a Széchényi Ferenc-féle nemzeti könyvtári eszmét szentnek, sérthetetlennek kellett volna tekinteni. Egy általános gyűjtőkörű könyvtár alapjául az Akadémiai Könyvtárt kellett volna kiválasztani.

Megfelelő súlyú ellenvélemény híján a miniszter hamarosan hozzá is látott elképzelése végrehajtásához. Mátrayt, aki védelmezni próbálta a Széchényi-programot és a bécsi mintára történt rendszerezést - félreállította. Bizalmával Mátray helyettesét, Barna Ferdinánd segédőrt tüntette ki, akiről tudta, hogy lelkesen helyesli a Széchényi Könyvtárnak müncheni jellegű átszervezését. Barna 1868 őszén hivatalos kiküldetésben Münchenbe utazott s ott hosszabb ideig közvetlenül tanulmányozta a Királyi Könyvtár felállítási és katalogizálási rendszerét. Hazajöve, részletes tervet dolgozott ki a Széchényi Könyvtár átrendezésére, majd tervének jóváhagyása után, megbízást nyert a feladat elvégzésére. Még azt is sikerült elérnie, - amiről sem Mátray, sem elődei soha még csak álmodni sem mertek - hogy 10-12 főnyi intellektuális, illetve technikai munkatársi gárdát bocsátottak rendelkezésére.

Mátray - olvasótermi felügyelővé degradálva - kénytelen volt végignézni, hogyan bontják fel a proveniencia elvén oly nagy munkával felépült raktári rendszert, s hogy-mint szerkesztik meg a bonyolult müncheni szakrendszert. 1869 elejétől 1875 tavaszáig, több mint hat esztendőig tartott ez a Barna-

féle átrendezés. Eredménye az lett, hogy minden nagy történelmi jelentőségű gyűjtemény, maga az eredeti Széchényi-téka is elemeire bomlott szét, s helyettük egy 114 osztályból álló raktári rendszer kelt életre, olyan szisztéma, amely egészében véve néhány évtized alatt a technikai lehetetlenség állapotába juttatta a Széchényi Könyvtár tárolását. A "reformot" csak a kézirattár kerülte el; ezt Mátray annak idején - a provenienciális adatok feljegyzése mellett - nyelvi csoportokban állította fel. Így őrizzük azóta is, napjainkig.

Mire ez a "korszakot inauguráló" munka befejeződött, Eötvös József már nem élt. Még a vállalkozás kezdeti szakaszában, 1871 február 2-án ragadta el a halál. Mátray megérte a befejezést, de nem sokkal élte túl. Tiszteletreméltó munkájának "megcsufolása" felett érzett keserűségében még 1875 július 17-én ő is elköltözött az élők sorából. Szeretett volna muzeumi otthonában meghalni, de ez sem adatott meg neki. Márciusban történt nyugalmazása után szolgálati lakását kénytelen volt elhagyni.

Elhunytának centenáriumán - ha már virágot nem vittünk a sirjára - ezzel a megemlékezéssel kíséreltem meg mindnyájunk nevében a hála és a kegyelet tartozását leróni.

BERLÁSZ JENŐ

TAJÉKOZÓDÁS

Botka Ferenc

A KEMÉNY ZSIGMOND-KIÁLLÍTÁS -
AHOGY EGY MUZEOLÓGUS LÁTTA

"Papiroskiállítás" - ez a napjainkban egyre szélesebb körökben terjedő kifejezés különböző tartalmi elemekből tevődik össze. Egyrészt objektíven utal arra, hogy a kiállítás tárgya: könyv-, illetve nyomdatermék, másrészt azonban türelmetlen érzelmi felhangokat is tartalmaz. Használói az eddiginél látványosabban s főleg anyagszerűbben kívánnák megjeleníteni, a betű, az irodalom világát.

Ez a türelmetlenség csak részben jogos. Az irodalomnépszerűsítő kiállítások döntő többsége ma is és a jövőben is csak "papirostart" tud a tárlókba helyezni, mert nincs módja relikviákkal, művészi alkotásokkal vagy egyéb - az exponátumok térbeliségét kidomborító - eszközökkel "szinesíteni" anyagát.

Az Országos Széchényi Könyvtár irodalmi kiállításai is "papiroskiállítások", s ennek ellenére rendkívül hasznos közművelődési szerepet játszanak. Egy-egy évforduló kapcsán az olvasók ezrei előtt népszerűsítik klasszikusaink alkotómunkásságát vagy hírlapirodalmunk ismert címeit.

A Kemény Zsigmond halálának századik évfordulójára készült kiállítás kilenc tárlóban mutatja be az író életművét. Portrék, városképek, napilapok, folyóiratok, első kiadások, tömör feliratok és összefoglalók idézik fel az író gyermek- és ifjúkorát /1/, politikusi pályafutását /2-3/, irodalomszervező és szerkesztői tevékenységét /4-5/, regényeit /7-8/ és utóéletét /9/. A felsorakoztatott dokumentumok korrekten, filológiai teljességgel elevenítik meg Kemény Zsigmond világát. Csoportosításuk jól áttekinthető, s ennek következtében hathatós segítséget nyújtanak mind azoknak, akik az író művei, mind pedig azoknak, akik az életmű filológiai irodalma iránt érdeklődnek, s kedvet kaptak élményeik, ismereteik további bővítésére.

A kiállítás alapvető pozitívumai mellett azonban legyen szabad hangot adni néhány olyan gondolatnak is, amely Kemény Zsigmond ürügyén - a kialakult kiállítás-rendezési gyakorlattal vitázik.

Kezdjük a tárlókkal. A tulnyomórészt fekete-fehér színű kiállítási tárgyak egyhangu, bordó textiliára vannak helyezve. A világosabb, főleg színesebb háttérből ezek az exponátumok sokkal erősebben kiemelkednének. Arról nem is szólva, hogy több szín alkalmazása esetén: egy-egy tárgyi egység ösz-

szertartozását azonos színű alappal is ki lehetne fejezni. Esetleg úgy, hogy a háttér egyuttal hangulati aláfestést is adna. Pl. a Kemény ifjuságát, a reformkort és a szabadságharcot idéző tárlókat élénk narancsszínű, a bukást követő éveket sötétszürke alap jellemezné.

S általában: ne féljünk a szinektől! Hogy a fekete-fehér mellett milyen kellemesen hat a színes, arra jó példa az 5. tárló egy részlete, amely több színben hozza az Angol Királynőhöz címzett szálloda képét, s mellette fekete-fehérben Deák Ferenc szobáját, a kiegyezést megelőző tárgyalások fontos színhelyét.

S hogy a "formális" kérdéseknél maradjunk, rendkívül fontosnak tartjuk, hogy a kiállítás ne legyen zsufolt. A sokszor idézett "a kevesebb többet mond" bölcsessége itt feltétlenül igaz. Milyen jól áttekinthető például s. imént idézett 5. tárló és mennyire zsufolt a mellette lévő hatodik, a Pesti Napló munkatársainak egymás után sorjázó s egyforma nagyságu arcképeivel!

Ez a kérdés átvezet az arányok problémájához. Mit és hogyan mutassunk be egy életműből? Törekedjünk-e a filológiai teljességre, vagy a kevésbé fontos részletek rovására tovább "torzítsuk" az arányokat a döntően fontosak javára

E sorok írója az utóbbi felfogás felé hajlik. Mint filológus elismeréssel nyugtázza az olyan részletek jelenlétét, mint pl. az Izabella királyné és a remete c. regénytöredék bemutatása a 7. tárlóban /amit még az is kiegészít, hogy a töredék egy részlete, az Atheneumban Károlyfehérvár címmel jelent meg/, vagy annak a sajtótörténeti csemegének a jelzését, hogy a Pesti Napló 1858. február 20. és március 16. közötti betiltása miatt a szerkesztő irodalmi albummal kárpótolta előfizetőit. Ugyanakkor azonban mint muzeológus, úgy gondolja, hogy érdemes lett volna Kemény főműveit: Gyulai Pált, a Zord időt, a Rajongókat részletesebben bemutatni.

A felvetődő "hogyan?" válaszait maga a kiállítás kínálja. Éspedig azokban a képekben, metszetekben, amelyek a művek világának a közvetítését, megjelenítését szolgálják. Nem csak arra gondolunk, hogy pl. a Zord idő első kiadása mellett ott találjuk Werbőczy István képét vagy a Budát elfoglaló II. Szulejmán szultán portréját s a magyar fővárosról készült egykori metszet másolatát, hanem arra is, hogy mellettük ott láthatók Drahos István illusztrációi is a regény egy későbbi kiadásából. Ugy véljük, hogy a művek bemutatásakor nem kell mindig kizárólag az első kiadásokhoz ragaszkodnunk. Egy-egy kiemelkedő alkotásnál bátrabban merithetünk a későbbi kiadásokból is, pontosabban azok illusztrációiból, esetleg művészi könyvborítóiból.

Viszont, ha már első kiadást teszünk a tárlókba, akkor az legyen valóban első kiadás, s ne annak xerox-másolata, ráadásul, rossz homályos kópiája. /Nem tudjuk megérteni, miért nem lehetett eredetiben kitenni a Gyulai Pál vagy a Korteskedés és ellenszerei köteteit?/ Másolat-ellenes hangulatunkat csak fokozták azok a Pesti Naplóról készített tenyérnyi fotók, amelyek tartalmáról csak a feliratokból lehetett érdemben tájékozódni. /Arany János Szibinyáni Jank c. költeménye, Jókai Mór: Kárpáti Zoltán c. regényének részlete, Deák Ferenc 1865. április 15-én közzétett "husvétii cikke" homályos, élettelen, olvashatatlan./

Kitűnőnek találjuk viszont azt a gondolatot, hogy a rendezők a sok betű mellett korabeli karikatúrákkal is színesítették a bemutatott jelenségeket. A Ludas Matyiból vett rajz, amely Kemény Zsigmondot a kormány "utcaseprőjeként" ábrázolja, kommentár nélkül is jól érzékelteti a közvélemény egy rétegének gondolkodásmódját, hangulatát. A Borsszem Jankóból vett példa azonban - Kemény és Danielik alakjával - már némi magyarázatot kívánna. Igaz, Danielik Jánosról a kiegészítés előkészítőjéről olvashatunk a következő tárlóban; a két információ azonban nincs olyan közel egymáshoz, hogy a karikatúra csattanója azonnal felszikkra az átlagszemlélő előtt.

A magyarázó szövegekkel zárjuk, amelyek - mind a kisebb feliratok, mind a terjedelmesebb összefoglalók - összességükben jól tájékoztatnak és jól utalnak egymásra. /Talán a 3. tárló összefoglalóját éreztük egy kicsit szűkszavúnak, mert kevésnek tetszett a tárlóba helyezett két politikai röpirat magyarázata, illetve értelmezése./

S még egy utolsó, technikai megjegyzés: a feliratok, illetve a magyarázószövegek súlyát, arányát, a rendezés különböző betűtípusokkal is hangsúlyozta. Ezen az úton érdemes lenne továbblépni: még jobban kiemelni - színes kerettel, alátéttel, vagy rajzolt betűkkel - a lényegest, s meghagyni normál gépelésben a kisebb jelentőségű információkat.

...hogy a "papiroskiállítás" ne csak tartalmilag legyen gazdag, hanem külsejében is vonzó és korszerű.

Jeszenszky Géza
LONDONI KÖNYVTÁRAKBAN

1975 második felében a Magyar Tudományos Akadémia Üsztündijának jóvoltából fél éven át londoni lakos voltam, s noha időm javarésztét különféle levéltárakban töltöttem az I. világháború előtti évtizedek magyar vonatkozásait kutatva, a délutáni zárórát követően többnyire átsétáltam valamelyik /este 9-ig nyitvatartó/ nagy könyvtárba, hogy a hét évtizeddel ezelőtti magyarság-kép dokumentumait tanulmányozzam. A könyvtárakat nem a magyar nemzeti könyvtárból érkezett kollégaként, hanem egyszerű kutató-olvasóként kerestem föl, s beszélgetéseimben is ehhez a szerephez tartom magam, tehát a használó gyakorlati tapasztalatairól adok számot, félretéve a könyvtáros kritikus szemüvegét. Azt is előre kell bocsátanom, hogy az angol és a magyar könyvtárak különbségeinél figyelembe kell vennünk, hogy Anglia nálunk jóval korábban és jóval nagyobb anyagi erőforrások birtokában hozta létre /és tartja fenn/ könyvtárait, az iparosodás és a városiasodás, általában a társadalom fejlettsége, már a múlt században virágzó könyvtári /és olvasói/ kulturát hozott létre, s e hagyományok - no meg a történelem viharainak jótékony távolsága - jókora előnyt biztosítanak az angol könyvtáraknak a magyarországi viszonyokkal való összehasonlításukkor.

Mik a magyar /sőt nyugodtan mondhatjuk: kelet-középeurópai/ látogató legmaradandóbb élményei az angol könyvtárakban? Egy mondatban összefoglalva: praktikusság, az olvasók szempontjainak messzemenő figyelembe vétele, a használók iránti bizalom. S a negatívumok? Növekvő visszaélés e bizalommal, valamint a könyvek és olvasók növekvő számával lépést tartani nem tudó raktározási és kiszolgálási apparátus döcögése. Milyen irányban keresik minderre a megoldást? Mindjobban az olvasóra bizzák önmaga kiszolgálását: a helyválasztást, a használni kívánt irodalom kiválasztását a bibliográfiákból és kézikönyvekből, a könyvek lelőhelyének megtalálását a könnyen áttekinthető katalógusokban, lehetőleg még a könyv leemelését is a polcról, s végül a lemásolni kívánt részek, oldalak fotomechanikus uton történő reprodukálását is.

"Hogyan festenek ezek a szép elvek a gyakorlatban?" - már hallani vélem a szkeptikus kérdést. Az általam használt három nagy könyvtár eredetét és funkcióját tekintve meglehetősen különbözik egymástól. A British Museum könyvtára /új nevén The British Library, vagyis a nemzeti könyvtár/ a nemzeti könyvtermés őrzője és gondozója, nagy hagyományokkal, elavult /és hozzánk hasonlóan a nemzeti muzeummal megosztva birtokolt/, szűk épülettel, akut raktározási gondokkal és rohamosan növekvő feladatkörrel. Az Egyetemi Könyvtár /University of London Library/ az egyik londoni egyetem elsősorban a diákokat és tanárokat szolgáló intézménye, jóval modernebb, de szintén szűk épületben, míg a Közgazdasági és Politikatudományi Egyetem /London School of Economics and Political Science/ könyvtára az I. világháború után létrehozott, igen modernnek számító intézmény. Valamennyiben közös vonás az olvasó felnőttnek tekintése, érdekeinek és kényelmének messzemenő figyelembe vétele, mindenek előtt pedig az olvasó iránti bizalom. A magyar könyvtárak - régi német és osztrák hagyományokat őrizve - sokszor valamiféle hatóságnak képzelelik magukat, akik az alázatosan eléjük járuló olvasóban gyanakodva méregetik a potenciális tolvajt vagy kártevőt, jó esetben a porcellánboltba tévedt elefántot, aki tájékozatlanságával és érthetetlen igényeivel megzavarja nyugalmukat.

Az angol könyvtárak - saját tapasztalataim szerint - ezzel szemben azt tekintik feladatuknak, hogy az olvasó minél kevesebb kötöttséggel, minél kényelmesebb körülmények között minél gyorsabban el tudja végezni munkáját. A ruhatári számok és helyszámok bonyolult csereberéjét a be- és kilépők /angol mércével mérve/ viszonylag szigorú ellenőrzése helyettesíti, a könyvtáron belül azután az olvasó oda ül, ahol helyet talál. Az olvasótermetek gazdag kézikönyvtárak szegélyezik /ahol a referensz művek mellett megtalálhatók az alapvető szakmunkák, sőt lehetőleg a fontosabb folyóiratok is évtizedekre visszamenőleg/, de a legtöbb helyen a raktárak legalább részben nyitva állnak, illetve a raktárakat fokozatosan szakolvasókká alakítják át. Végül a másolás /"xeroxozás"/ a lehető legegyszerűbb: általában önkiszolgáló módszerrel történik, pénzbedobós automaták útján. Akik az írógépes /esetleg magnetofonos/ másolást részesítik előnyben, azoknak külön helyiség áll rendelkezésükre, ami még az olcsó /oldalanként 1,50-2 Ft-nak megfelelő áru/ másolási lehetőség mellett is igen hasznos.

Nem kívánom itt részletesen ismertetni az egyes könyvtárak felépítését, használatuk módját. A British Museum óriási előnye az angol anyag teljessége, amit kiegészít a világ számos országa /köztük Magyarország/ könyvtermése javának a gyűjtése. Számunkra sem ismeretlen kényelmetlenséget okoznak itt a külső raktárak, ahonnan 1-2 nap alatt prezentálják a kért könyveket, de az ide-oda szállítás /s a gyakori elkeveredés/ miatt sokszor az ígért időpontban az olvasó sem könyvet, sem visszajött kéréslapot nem talál. Ezen valamennyire segít, hogy most már a kéréslapok három példányból állnak, s az olvasó egy példány megtartásával legalább tudja, hogy mit kért esetleg napokkal előbb.

Az Egyetemi Könyvtárban számomra a legnagyobb élményt a folyóirat-gyűjtemény jelentette: a fontosabbak valamennyi kötete szabadpolcos raktárban van elhelyezve, de a ritkábban keresettek zárt raktárához vezető lift kulcsát is kérésre bárki megkaphatja. Mind az olvasónak, mind a könyvtár személynének óriási könnyebbség, ha a kutató maga keresheti ki az őt érdeklő cikke/ke/t, s nem kell tucatnyi vaskos kötetet asztalához szállíttatnia, esetleg teljesen hiába, mert a következő évfolyamban van, amit keres.

A London School of Economics könyvtárában egy sereg specializált olvasóterem áll a használók rendelkezésére /jog, közgazdaságtan, politika, történelem, nemzetközi kapcsolatok, földrajz stb./, gazdag kézikönyvtárral, de a vidéki raktárak állományának használata itt is meglehetősen nehézkes. Az új épület tervei már készen állnak: itt nem lesznek szakolvasók, lényegében az egész könyvtár egy óriási szabadpolcos raktár lesz, szigorú /a könyvtári személyzetre is kiterjedő/ kijárat ellenőrzéssel.

E könyvtárak a tudományos kutatást, illetve az oktatást szolgálják, közönségük ennek megfelelően szelektált, noha igen nagy létszámu. A British Museum nemzeti könyvtárában szigorú elvek szabályozzák az olvasójegyek kiadását: csak nagykorú, a könyvtár állományára valóban rászoruló, s megfelelő ajánlóval rendelkező egyéneket bocsátanak be. /Persze az angol hagyományoknak megfelelően az ajánlást az aláírás hitelesíti, a pecsét a szigetországban lényegében ismeretlen fogalom./ Az egyetemi könyvtárak is ajánlólevelet kérnek az egyetemhez nem tartozó olvasóktól, de a kölcsönzés csak a hallgatók és oktatók számára biztosított. A "hobby"-ból kutatók, jogszabályokat keresők, időtöltésből olvasgatók igényeit a nagy kerületi nyilvános könyvtárak hivatottak kielégíteni. Az egyes tudományterületek, szakintézmények könyvtárai csak annyiban térnek el a nagyobb tudományos könyvtáraktól, hogy általánosabb a raktárral azonos, illetve ahhoz csatlakozó olvasóterem, és még egyszerűbb a másolás - a belső munkatársaknak ingyenes. Vendéglátó intézményem, a londoni egyetem Szlav- és Kelet európai Intézetének könyvtára és annak kitűnő magyar történelmi anyaga /benne Iványi-Grünwald Béla páratlan hungarika-gyűjteménye/ az ideális szakkönyvtárt testesítette meg számomra.

Az angol könyvtárakban tapasztalt liberalizmusnak kétségtelenül megvannak a maga veszélyei: az állomány épsége elvben nehezebben biztosítható, mint a szigorú ellenőrzést, állandó olvasótermi felügyeletet /vajon mindig eredményesen?/ alkalmazó kontinentális társintézményekben. Sajnos Britanniában is

terjedőben van a bizalommal való visszaélés: a lopás, a belefirkálás, az öncélú rongálás. Az angol könyvtárosoknak mégis az a véleménye, hogy a bizalom megvonása jóval nagyobb kárt jelentene a használók összességének, mint amennyit a kártevők törpe kisebbsége együttesen okoz. Persze nem jelent ez bele nyugvást a viszonyok romlásába: szigorítják a beiratkozók rostálását, a kijárat ellenőrzést, tovább könnyítik a fotomechanikus másolás lehetőségét - s általában készek meghallgatni és lehetőleg teljesíteni minden racionális igényt vagy javaslatot. Mindezek alapján talán megbocsátható, ha a budapesti könyvtárakban néha némi nosztalgiával gondolok vissza a londoni társ-intézményekre.

Kelecsényi Gábor

A "READING SONNETS" BALLADÁJA
/EGY 20. SZÁZADI KÖNYVHAMISÍTÓ/

Az életrajzírás két nagy buktatója az eleve elrendelt képlet és a kutatás során felgyülemelő érzelmi töltet. Az első eredményezi a sematikus életrajzot, ami alig több, mint gyermeketeg kirakós játék egy már kész kép lombfűrésszel agyafurta szétaprózott darabjaiból. Így találkozunk például az ember Galilei életrajzában azzal a megállapítással, hogy "mindjárt" Kopernikus mellé állt - hanyagul elfelejtkezvén arról, hogy Galilei több mint két évtizeddel a nagy lengyel csillagász halála után született. A másik buktató, hogy a munka során felmerülő adatok egyre plasztikusabbá teszik a kutatott egyéniséget, növelve rokon- vagy ellenszenvünket, ami könnyen tévuttra vezethet a tettek rugóinak kutatásában.

Ez utóbbival kellett küzdenünk a hamisítványairól hirhedtté vált Literáti Nemes Sámuel /1794-1842/ életével foglalkozva. Láttuk lelkesedését és érdekeit a magyar múlt és művelődés emlékeinek fürkészésénél, tapasztaltuk hiányos műveltségéből fakadó naivitását, s közben tudatában voltunk, hogy üzleti érdekből otromba hamisítványok mentek át kezén vagy kerültek ki keze alól. Érdekeit látva legalább azzal próbáltuk mentegetni, hogy e téren nem állt egyedül. Európa-szerte sokkal tekintélyesebb és agyafurtabb versenytársaival találkozhatunk, még a legmagasabb tudományos körökben is.

Ennek illusztrálására szeretném most elmondani Thomas J. Wise-nak /1859-1937/, minden idők egyik legjelentősebb könyvgyűjtőjének és bibliográfiai szakemberének, az Ashley Library alapítójának könyvtárosi szempontból is nagyon tanulságos esetét. Tanulságos, hiszen például a Régi Magyarországi Nyomtatványok bibliográfiai összeállításánál a tapasztalat egyre nagyobb óvatosságra int bennünket. Hajdanvolt idők üzleti érdekből nem egyszer produkáltak hamis impresszumot, például úgyesen megváltoztatott kiadási évszámot, hogy unikumot hozzanak létre és adjanak el drága pénzen.

Wise az addigi gyűjtők gyakorlatával ellentétben érdeklődésével nem a minél régebbi könyvek felé fordult, hanem az Erzsébet utáni angol irodalom

könyvtermésére vetette rá magát. Mint ezen a téren kezdeményezőnek csodálatos lehetőségei nyíltak az ebből a szempontból még át nem rostált antikváriumokban. Nagy eredménnyel alkalmazta azt a módszert is, hogy kinyomozta elhunyt jelentős íróknak s azok baráti körének örököseit, akiknél senkitől sem sejtett értékekre bukkant. Például az irodalomtörténet által számon tartott első kiadásokat megelőző "magán" vagy "legelső" kiadásokra. Nálunk sem volt idegen az a gyakorlat, hogy kezdő költő saját költségén egyszerű füzetkébe kinyomtatta zsenyéit baráti és rokoni körben való terjesztésre. Ha aztán ezeknél versei megfelelő fogadtatásra és biztatásra találtak, sor került az első igazi, kiadónál megjelentetett kötetre. Wise rájött, hogy ezek a szerény külsejű magánkiadások elkerülték a gyűjtők figyelmét, s a hagyatéki leltározók sem nagyon törődtek velük. Lelkesen csapott le rájuk. Mindennek eredményeképp gyűjteménye - amelyet 11 kötetes, részletesen annotált bibliográfiában írt le - az irodalomkutatók kincsesbányája lett. Vezető tudósok barátságát nyerte el, az oxfordi egyetem diszdoktori címmel tüntette ki, a Bibliographical Society elnökévé választotta és bekerült a könyvgyűjtő patriciusok előkelő Roxburghe klubjába is. A Browning és Shelley emléket ápoló társaság megbizta a csak neki meglévő művek utánnyomásának sajtó alá rendezésével. A harmincas évekre Wise a bibliográfiai világ kimagasló tekintélye lett, lakóhelye, Hampstead pedig az irodalmárok zarándokhelye.

És akkor 1934-ben két fiatal antikváriumi alkalmazott, John Carter és Graham Pollard kiadott egy ártatlan című könyvet: An enquiry into the nature of certain nineteenth century pamphlets, vagyis néhány 19. századi kisnyomtatvány vizsgálata. Ebben bebizonyították, hogy mintegy ötven, 19. századi szerző "legelső" kiadása hamisítvány. Nem mondták ki, csak sejtteni lehetett, hogy hamisítójuk Th. J. Wise. Ő mindenestre magára vette, mert a Times Literary Supplementben megjelent feleségének egy levele, amelyben közölte a tudományos világgal, hogy férjének egészségi állapota miatt orvosai teljes nyugalmat és kikapcsolódást rendeltek. Három év múlva Wise meghalt.

Hamisítványainak sztárja a "Reading Sonnets". Érdemes a két antikvárius nyomozó munkáját ennek sorsában végigkísérni.

A nagy angol költőnőről, Elizabeth Barrett Browning-ról /1806-1861/ tudjuk, hogy 1846-ban családja akarata ellenére nőül ment Robert Browning költőhöz. Olaszországba utaztak el, s Pisában történt a jól ismert eset, hogy egy alkalommal férjének kezébe nyomott egy vers-köteget: olvassa el, s ha nem tetszik, semmisítse meg. Azzal kiment a szobából. Röviddel rá férje rohant utána: gyönyörű versek, ezeket ki kell adni! Ez a "Portugál szonettek" ismert története, amelyek először a költőnő összes műveinek kiadásában jelentek meg 1850-ben.

Wise elhatározta - mint annyi hamisítványánál -, hogy ebből a szonettgyűjteményből készít egy "legelső" kiadást. A Richard Clay and Sons nyomdánál kérése nem tűnt fel. Hozzászórtak, hogy a Shelley és a Browning Society számára gyakran rendel olyan nyomtatványokat, amelyeken valamilyen régi kiadás impresszuma áll. Ilyen esetben a nyomtatás igazi éve a kíséző tanulmány címlapjára került. Így nyugodtan kinyomtatatták: Reading 1847. Mindez valamikor

a nyolcvanas évek táján történhetett. A "felfedezéssel" egy darabig várni kellett, sőt szükség volt megfelelő előkészítésre is.

Wise baráti körébe tartozott Sir Edmund Gosse. Ez a naiv, hiszékeny, de igazán sohasem elmélyült kutatónak tartott irodalmi szaktekintély Wise szempontjából nagyon hasznos géneket hozott magával. Apja volt az a geológus szaktekintély, aki bigott elfogultságában Darwin cáfolására nem habozott kijelenteni, hogy Isten szándékosan helyezte el fossziliákat a föld mélyében a felfuvalkodott tudósok megszegyenyítésére. Pont ilyen emberre volt szüksége Wise-nak. Méghozzá ez a Gosse személyesen hallotta annak idején Robert Browningtól a híres pisai történetet. Wise előjött gondosan felépített meséjével: a szonettek "legelső" kiadását Elizabeth barátnője, Miss Mitford nyomatta ki, s a költőnek annak egy példányával lepte meg Pisában a férjét. Gosse elhitte, s mivel akkor éppen a Portugál szonettek új kiadásán dolgozott, tanulmányában ezt a körülményt már meg is említette, majd két év múlva Wise "beavatottja", Forman erre az említésre támaszkodva részletesen előadta az így átszínezett pisai epizódot.

A "legelső" kiadás így bekerült a köztudatba. Amikor Wise 1918-ban kiadta a költőnek munkásságáról összeállított bibliográfiáját, abban már leírta saját példányát, amelyben csodálatos módon egyik vers Elizabeth kézírásával is megvolt. /1913-ban zajlott le a Browning-aukció! / A legenda megszilárdult, s egy évtized múltán Wise saját könyvtárának katalógusában már gazdagon kikerekített történettel állt elő: hogyan talált rá Miss Mitford ismerősénél más kincsek között a szonettek "legelső" kiadásának néhány példányára, hogyan értesítette gyűjtő barátait, hogy még ők is vásárolhassanak stb. Bátran írt, mert csupa olyan személyre hivatkozott, akik már meghaltak. E "kerek" történet aztán hihetővé tette, hogy Wise egykori alkalmazottjának, Gorfin-nak antikváriumában - több más "legelső" kiadás mellett - időnkint fel-felbukkant a "Reading Sonnets" egy-egy példánya is.

De felbukkantak gyanus mozzanatok is. Miért nincs egyetlen példány sem dedikálva? A férjnek bizonyára volt ilyen, az miért nem szerepelt a Browning-árverésen? Miss Mitford is biztosan kapott és gondosan megőrzött egy dedikált példányt. De legalább possessor-bejegyzés lenne valamelyikben! Miért nincs egyik sem a századközep divatjának megfelelően morocco-kötésben? A British Museum példányai közül egyik sem került oda 1880 előtt. Csupa gyanus körülmény.

Visszont más tények a gyanakvásnak ellene szóltak. Hiszen más hasonló jeleket mutató "legelső" kiadások szerzői még éltek. Csak éppen megkérdezni nem lehetett őket! Ruskin csak néha rendelkezett világos pillanatokkal, Swinburne mint kissé őrült szerepelt a köztudatban, Stevenson tuberkulózisban haldoklott Samoa szigetén, William Morris közismerten olyan jóhiszemű és elfoglalt volt, hogy könnyen dedikálhatott egy ilyen elébe tolt "legelső" kiadást, legfeljebb felületesen tudomásul vette, hogy már erre sem emlékszik.

A gyanut végül is a papír és a betűtípusok vizsgálata erősítette meg. A hamisító nem vetett számot azzal, hogy a fa csak a 19. század utolsó negyedében jelent meg a papírban. Mindaddig rongypapírt használtak, míg az amerikai

polgárháboru /1861-1865/ miatt ki nem tört a gyapotinség, és fel nem fedezték a rongynak fával való pótlását. Ez pedig 1874-ben történt. A betűtípusokkal már nehezebben ment a dolog, hiszen a 19. században a nyomdák felhagytak a betűöntéssel, a készletet betűöntő cégektől vásárolták. A betűtípus tehát nem volt jellemző egy-egy nyomdára. Volt azonban a nyomdászoknak két "keresztjük": az "f" és a "j" betű. Ezeknek pontban végződő kunkorodása kilógott a betűtestből. Emiatt egyrészt kis hézag, "darázssderék" vált szükségessé a szedésben a rákövetkező betű elhelyezésénél, ami rontotta a szedés-képet. Másrészt a kunkorodás kiugró pontja minduntalan letört. Ezért Richard Clay nyomdász ötlete alapján 1880 táján bevezették a "tört gerincű" formát: az "f" és "j" betű kunkorát előbb kissé visszafelé kanyarították, hogy a pont a betűtestbe kerüljön. A hamisítványokban pedig már ezek a tört gerincű betűk szerepelnek. Számbavette a leleplező két antikvárius azt a megfigyelést is, hogy a betűtípus szempontjából eléggé jellegtelen kérdőjel egy nyomdában könnyen más típusok közé keveredhet. És ime, a különböző betűtípusokkal és impresszumokkal készített hamisítványokban itt is, ott is felbukkant ugyanaz a kérdőjel. A nyomok így Wise nyomdájához, a Richard Clay and Sons céghez vezettek. Azoknak azonban csak 1911-től volt már meg a könyvelésük. Nem maradt más hátra, a két antikvárius merészen rátámadt Wise hajdani tisztviselőjére, a régi könyvekkel kereskedő Herbert Gorfin-ra:

- Ön hamisítványokat hoz forgalomba.

- Lehetetlen, hiszen ezeket mind Mr. Wise-től vásároltam.

Ezzel a kör bezárult. A vizsgálódás, az enquiry befejeződött, és felrobant az Enquiry bombája.

Moór Márta

MEGKÉRDEZTÜK, MI IS AZ A „P.R.”?

Az utóbbi időben értekezleteken, egymásközi beszélgetéseken egyre többször hangzik el egy rövidítéssel is jelölhető fogalom, a p.r. azaz a public relations. Talán vannak akik tisztában vannak e fogalom értelmével, de úgy érzem akad még közöttünk jónéhány könyvtáros, aki - ha be nem is vallja - de nem tudná pontosan megfogalmazni mit takar e két betű.

Ezért kérdezzük meg Pelejteit Tibort a KMK Irodalompropaganda Osztályának helyettes vezetőjét: Mi a p.r.?

-- A p.r. /public relations/ a vezetésnek az a tevékenysége, amellyel a közvélemény magatartását értékeli: amellyel a vezetés a maga politikáját és eljárásait a közérdekhez igazítja; amellyel cselekvési programot valósít meg, hogy nyilvános megértést és támogatást nyerjen a maga számára.

Mik a p.r. könyvtári jellemzői?

-- A könyvtári tájékoztatással és propagandamunkával foglalkozó módszertani értekezleteinken és vitáinkon már megfogalmaztuk a "közönségkapcsolat,

kapcsolatszervezés" könyvtári jellemzőit. Összegeztük a könyvtári munkára érvényes alapelveket és elkészült a művelődési intézményekre, könyvtárakra vonatkozó definíciója is. Tehát mit jelent a könyvtárak számára a közönségkapcsolat elve, és mi az új ebben a tevékenységrendszerben?

Legfőbb feladata a céltudatos közvéleményformálás a könyvtár elismertetése érdekében. Szemléletirányelv, amelynek segítségével a könyvtár szolgáltatása és az olvasókkal való kapcsolata minőségben is megváltozik, úgy hogy az intézmény nélkülözhetetlenné válik minden társadalmi réteg, minden egyén számára. Eszközei megegyeznek a tájékoztatás, a propaganda és a reklámtevékenység eszközeivel, de módszerében és tartalmában céltudatosan a közönségkapcsolat irányelveire támaszkodik. Új vonása, hogy az eszközök felhasználásánál figyelembeveszi a tudomány és a köznapitapasztalatok legújabb eredményeit, és humánus beállítottságával küzd a személytelenség és az elidegenedés ellen.

Hazai vonatkozásban mióta beszélhetünk p.r.-ről?

-- A magyar könyvtárak az utóbbi évtizedekben, - pontosabban a kulturális forradalom kezdete óta - funkciójuk gyakorlása közben számos olyan jellegű munkát végeztek, melyek egyértelműen a közönségkapcsolat feladatkörébe tartoznak. Az elismerten jó könyvtári munka feltételezi például a személyes kapcsolatok, a személyhez szóló könyvajánlás gyakorlatát, a türelmet, a jó modort, a figyelmességet a sajtókapcsolatok szükségességét, a csoportos foglalkozások: ankétok, viták, író-olvasó találkozók, olvasómozgalmak időnkénti programjait, stb. Aki már ismeri a p.r. munka jellemzőit jól tudja, hogy a könyvtárak - és általában a művelődési intézmények - nem nélkülözhetik a kapcsolattervezés eszközeit, és a modern kommunikációs elméletekben kimunkált módszereit. A jó eredményeket felmutató könyvtárosok már alkalmazzák ezeket a módszereket, de hozzá kell tennem, hogy csak ösztonösen, az alkalmi események, véletlen információk kapcsán. A p.r. már az eredeti megfogalmazás szerint is feltételezte a tervszerű tájékoztatást és tájékozódást. Ma pedig, a tömegkommunikáció korszakában szinte elképzelhetetlen a célszerű tudatosság és a tudományok /szociológia, pszichológia és a vezetéstudomány/ ismerete nélkül.

Hallottunk egy tanfolyamról. Mit tud erről mondani?

-- Az európai szocialista országok között elsőként foglalkozunk a p.r.-rel és rendeztünk ilyen témájú tanfolyamot, megyei, városi, szakszervezeti és az országos szak- és egyetemi könyvtárosok részére. A 14 előadásból álló levelező jellegű tanfolyamon a téma mindvégig a public relations, azaz a közönségkapcsolat, kapcsolatszervezés. Az első foglalkozás már lezajlott.

A p.r. sok feladata közül melyiket tartja a legfontosabbnak?

-- A p.r. egyik legfontosabb feladata a közönség bizalmának megnyerése. A könyvtári intézménynek olyan kép /image/ kialakítására kell törekednie, hogy a közönség megbizson tevékenységében. Aki például informál, annak félreérthetetlen pontossággal és etikai alapon kell dolgozni. Aki kiadványokat készít, vagy aki közvetlen kapcsolatba kerül az olvasókkal, annak igyekeznie kell, hogy megnyerje az olvasó bizalmát. De ezek végrehajtásához nem elég a

jó üszön. Tudjuk, hogy a korszerű információs rendszernek két alapvető iránya van. Az aktív tájékoztatás csak az egyik folyamat, amely az intézménytől kifelé áramló információkat jelenti. Ezzel összefüggésben áll a másik irány, a beérkező információk csatornája, vagyis a tájékozódás, amelyet az információs tevékenység passzív oldalának neveztünk. E visszacsatolásos /"viszonylagos"/ módszer lényege a tervszerűség és az információs rendszer szervezetsége /filozófiai alapja pedig a marxizmus-leninizmus tükrözési elmélete/. Módszere: a kölcsönös informálás. Egyrészt a nyilvánosság tájékoztatása minden fontosabb eredményről, eseményről, szolgáltatásról stb., másrészt a vélemények és igények begyűjtése, feldolgozása és alkalmazása. A közönségkapcsolat elve szerint tehát állandóan vizsgálni, kutatni kell a környezet változásait, új igényeit, javaslatait. A kutatást csakis felkészült, tudományos módszerekkel lehet elkezdni. Irányításában nagy szerepe lesz a KMK olvasáskutatási osztályának vagy az MRT Kommunikációs Kutatóintézetének, illetve utmutatásainak.

Befejezésül ajánlana néhány könyvet illetve cikket e témakörben?

-- Talán elsőként kell említenem Lipót József: Public relations a gyakorlatban címűt, amely 1968-ban jelent meg a Közgazdasági és Jogi Kiadónál, vagy Szöllősy Szabolcs: A piacbefolyásolás korszerű módszerei, ugyanennél a kiadónál 1974-ben. A cikkek és tanulmányok közül Kondor Istvánné: A közművelődési párthatározat. = Könyvtáros 1974/11. száma; Papp István: És a könyvtár = Társadalmi Szemle 1974/7. száma; Zircz Péter: Könyvtár és környezete = Könyvtáros 1973/1. sz.

Köszönöm a beszélgetést.

EGY HALADÓ HAGYOMÁNY ÚJ HAJTÁSÁRÓL^x

Írók könyvek közt - e címmel állította össze Batári Gyula a kortárs magyar írók vallomásait olvasmányaikról. Hogy munkájának csak közvetlen elődjére utaljunk itt; Kóhalmi Béla szerkesztette 1918-ban a Könyvek könyvé-t, majd két évtized múltán pedig a folytatást, az Új könyvek könyvé-t.

Batári Gyula egy Montaigne-idézetet állított bevezetőjének mottójául: "A könyv a legjobb utravaló, amelyet találtam e földi életben, és rendkívül sajnálom azokat az értelmes embereket, akik ezt nem tudják." /Valljuk be - akadnak még ma is ilyenek./

Kár, hogy ez az értékes kiadvány - többesztendő, rendkívül lelkiismeretes, gondos, áldozatos gyűjtőmunka eredménye, hiszen az összeállító kétszázánál több írórt kért fel levélben a vallomásra - mindössze háromezer példányban látott napvilágot, s így még mi könyvtárosok is nehezen szereztünk tudomást róla, s még nehezebben jutunk hozzá. Pedig maga a névsor is figyelem-

^xÍrók könyvek közt. Kortárs magyar írók vallomásai olvasmányaikról. Összeáll. és a bevezetőt írta Batári Gyula. Bp. 1974, Népművelési Prop. Iroda 251 p.

reméltó, hiszen a régi ismert írók mellett sorakoznak az új, alig ismert nevek, az "öreg" mellett a fiatalok, a hazaiak mellett a határon túliak közül is egynéhányan. Itt találjuk Benedek Marcell és Dutka Ákos válasza mellett a jugoszláviai Bori Imre, a romániai Beke György, a csehszlovákiai Rácz Olivér vallomását; munkásmozgalmi emberek - Tiszay Andor - és kiváló tudós irodalomtörténészek - Szalatnai Rezső élményeit az irodalommal kapcsolatban.

Igen érdekes a függelékben található olvasmány-statisztika: a hetven válaszadó által említettek között az első helyen Ady áll, utána Petőfi következik, majd Dosztojevszkij, József Attila, Lev Tolsztoj - a legolvasottabb írók. A könyvtáros-olvasó örömmel leli fel itt az "elsüllyedt", elfeledett, mártír szocialista írók - köztük Pásztor Béla, Vető Miklós - nevét.

A kötet értékét emeli a válaszadók rövid, tömör életrajza, és a gondosan készített névmutató.

A Könyvtáros ez évi első számában szépen méltatta a kiadványt Kamarás István, hozzáfűzve reményét, hogy "Batári Gyula nem hagyja félbe ezt a rendkívül fontos munkát". Batári egyetért ezzel az igénnyel; Akik a kötetből ki-maradtak címmel máris közzétette néhány író - Hegedüs Géza, Ignác Rózsa, Mándy Iván, Tornai József és Várnai Zseni vallomását.

Mint könyvtári kollégák, akik megértik a Montaigne-i gondolatot, kívánjuk, hogy a vállalkozás ne maradjon félbe, s néhány esztendő múltán kiegészítve az új magyar irodalom kiváló reprezentánsaival /a nőírók számát is növelve: Jókai Anna, Pál Rita/, nyomtatott formában és nagyobb példányszámban jelenjék meg. - /mgy/

SZERKESZTŐSÉGI KÖZLEMÉNY

Dr. Borsos Józsefné alábbi levele közlésére kért fel bennünket:

T. Szerkesztő Bizottság!

Felkérésükre beszámolót irtam a MKE 1975. szept. 18-20-a közt Egerben tartott vándorgyűléséről. A megbizásakor a cikkekre vonatkozóan tematikai vagy egyéb irányelveket nem közöltek.

Az OSZK Hiradó 1975. 9/12. most megjelent számában csodálkozva olvastam beszámolómat, amire alig ismertem rá. Anélkül, hogy velem erről bárki beszélt volna, a cikket önkényesen megrövidítették, "átfogalmazták", olyan részek maradtak ki, melyek az egész cikk folyamatosságát és így érthetőségét is zavarják. A szerzőséget jelen formájában nem vállalom.

Tudomásom szerint a lektor vagy szerkesztő javaslatot tehet a szerzőnek, ha valamivel nem ért egyet, de nem csonkíthatja meg. Ugy gondolom ez még egy ilyen kis beszámoló esetében is érvényes és megsértése a szerzői jognak.

Kérem soraimnak az OSZK Híradó legközelebbi számában való közlését.

Budapest, 1976. ápr. 5.

Lapunk szerkesztőbizottsága Borsos Józsefné megállapításaival egyetért. Cikkét - terjedelme miatt - megrövidítettük, és ezzel a beszámoló tartalmát, jellegét, akaratlanul is megváltoztattuk. Ezért a szerző szives elnézését kérjük.

A szerkesztőbizottság

KÖNYVTÁRUNK É L E T É R Ő L

KÖNYVTÁROS PÁLYÁK

I.

Dr. Faragó Lászlóné, könyvtárunk Katalogizáló Osztályának volt vezetője, a mult év végével, hosszú könyvtárosi pályafutás után vált meg az aktív szolgálattól. Nyugdíjazása alkalmából - kiváló munkája elismeréseként - a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Munka Érdemrend ezüst fokozatával tüntette ki.

Bár Faragó Lászlóné számára ez a dátum nem jelentette könyvtárosi tevékenységének lezárását, hiszen azóta a TINTI keretében munkálkodik, mégis tudjuk, hogy a napi szolgálatból való kiválás még a hivatás folytatása esetében is megrázkódtatással jár. Olyan állomása ez az életnek, amely megállásra, gondolkozásra, mérlegkészítésre késztet.

Az "átállás" idejének sajátos hangulatát és gondolatkörét szeretnénk feltárni akkor, amikor volt munkatársunkat - néhány héttel nyugdíjazása után - pályájáról, az őt most foglalkoztató kérdésekről faggatjuk.

Mit is érezhet az, akinek élete legaktívabb szakasza lezárult?

Amikor valaki nyugdíjba megy, szükségszerűen szembe kell nézzen azzal, hogy kitűzött céljaiból mit tudott megvalósítani, hogy pályája egyes posztjain helyt tudott-e állni, elért eredményeivel elégedett lehet-e. A belső számvetés, az önvizsgálat ideje ez, és az e kérdésekre való válaszadás alól még a külső elismerés sem adhat feloldozást. Magas állami kitüntetést kaptam ugyan, sőt emellett a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Elnöksége szakmai, a SZOT Elnöksége pedig társadalmi munkámért fejezte ki elismerését, önmagammal mégis szembe kellett nézzenek.

Mi volt a számadás, a mérlegkészítés eredménye?

Nincs ember, aki azt mondhatná ilyenkor, hogy mindent elért, amit szeretett volna, és senki sem lehet egészen elégedett elvégzett munkájával. Nekem is megvoltak a magam elképzelései, ezekből valamennyit sikerült is megvalósítanom. Azt amit tanultam, tapasztaltam, igyekeztem munkatársaimmal megosztani, törekedtem arra, hogy a stafétabotot becsülettel adjam át a fiatalok kezébe. Talán ez sikerült leginkább és ezzel elégedett lehetek.

Említettük már a pályakezdést, a fiatalkori elképzeléseket, Ezekről talán részletesebben is beszélhetnénk.

Könyvtárosi tevékenységemet a háború befejezése után, nagyon szerencsés időpontban kezdettem meg. Nem hiszem, hogy a fiatalokkal érzékeltetni tudjuk a felszabadulás utáni újjáépítés lelkes hangulatát. Azt, hogy a romok közül, a semmiből indultunk el, hogy munkánkkal magunk építettük, formáltuk jövőnk világunkat és vele együtt is nőttünk fel. Ez a fajta alkotó munka csak az én generációmnak jutott osztályrészül, ennek a nehézségekből fakadó szép örömeit csak mi élhettük át.

Hogy mennyire letről kezdtük, és hogy mennyire lépést tartottunk az ország fejlődésével azt egyetlen példa is érzékeltetni fogja: amikor én az OKKDK elődjében megkezdtem pályámat, a személyzet csupán 8 főből állt!

Az újjáépítés időszaka abban is rendkívüli lehetőségeket nyújtott számunkra, hogy nem szorított be egy szűk szakterület korlátai közé, hanem az egésznek, az egész magyar könyvtárügynek az áttekintésére, megalapozására kényszerített bennünket. Nem egy fogaskerek szerepét töltöttük be, hanem az egész, a magyar szocialista könyvtárügy építésében vettünk részt. Alig ismerkedtem meg szakmámmal, amikor már bizottságokba kaptam meghívást és vizsgálatokban vettem részt. Különösen ez utóbbi során tanultunk, láttunk sokat. Akkoriban mi egyszerre tanultunk és tanítottunk. Még magam sem voltam jó cimleíró, amikor azt az OKK tanfolyamán már tanítanom kellett.

A hivatali munka tehát társadalmi kötelezettséget is jelentett?

Az én esetemben feltétlenül: az építő tevékenység e két oldala életemben már ekkor természetes egységbe olvadt össze. A társadalmi munka és a hivatás szétválaszthatatlanságában mindig is hittem. A kezdetekben azt vallottam, - és emellett végig kitartottam - hogy saját szakmai fejlődésem és tudásom gyarapítása mindig a közösség érdekeit szolgálja. Nem volt véletlen tehát, hogy társadalmi tevékenységem nagyrészt éppen az oktatás, a továbbképzés területére esett; ennek érdekében próbáltam a Híradó szerkesztését is segíteni.

A pályakezdés felemelő éveit után mit hoztak a későbbi idők szürkébb hétköznapjai?

Ugy érzem, hogy az ember csak akkor tud egy életen át örömmel dolgozni, ha munkáját hittel és szeretettel végzi. Számomra ehhez az alapot mindig a munkahelyi jó közérzet teremtette meg. Lehet, hogy kivételesen szerencsésnek mondhatom magam, mert hivatali éveim alatt kétszer fordult csak elő, hogy akkori munkahelyemen elromlott a közösségi szellem, és nekem mind a két esetben módomban állt, hogy átmenjek más intézményhez. Persze ezt az tette lehetővé, hogy a könyvtári munka több területéről volt áttekintésem, nem csak és nem mindig gyakorlati tapasztalataim, hanem elméleti, szakirodalmi ismereteim alapján. Nagyon sokat olvastam, hiszen ha az ember szereti a szakmáját, akkor arról minél többet szeretne tudni is.

Másként itéli-e meg a jó munkahelyi közérzet követelményét a beosztott dolgozó és vajon másképp látja-e ezt a kérdést a vezető?

Nem. Ha abból indulunk ki - és ebben én feltétlenül hiszek - hogy szeretnünk kell azt amit csinálunk, és rájövünk arra, hogy ennek előfeltétele a jó

munkahelyi légkörben rejlik, akkor kötelességünk, hogy ennek kialakításához magunk is hozzájáruljunk. Annak, aki vezetőállásba jutott, elsősorú feladata az örömteli munkához szükséges jó közérzet megteremtése.

A vezetés összetett feladat. A szakmai tennivalók helyes tervezése és végrehajtása önmagában még nem elég. Gondoskodni kell arról is, hogy a munkatársak - a már sokat emlegetett jó légkörben - azonosítsák magukat a vezetés elképzeléseivel, és örömeiket leljék napi tevékenységükben. De gondoskodni kell arról is, hogy a helyesen megállapított célok megvalósításához "gazdákat" szerezzünk, és őket a jövő követelményeinek a teljesítésére is felkészítsük. De a munka iránti lelkesedés felkeltése mellett talán még fontosabb az emberi kapcsolatok létrehozása és megtartása.

A nyugdíjazás önmagában nem jelenti a pálya lezárását. Miben tér el mégis a nyugdíjas korszak az aktív évektől?

Munkám van, és azt ma is, mint mindig, örömmel végzem. De hiányoznak a munkatársak, hiányzik az a kedves közösség, amellyel együtt dolgoztam, amelynek tagjaival együtt próbáltam eredményeket elérni és akik hivatali kapcsolatunk révén, de magánemberként is közel kerültek hozzám. Szóval, hiányoznak az emberek, nagyon hiányoznak.

NÉMETH MÁRIA

Kecskeméti István

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR ÉNEKKARÁNAK
"MUSICA RINATA"-HANGVERSENYE

A "Musica rinata" újraszületett zenét jelent - ez a címe annak a kottasorozatnak, amely jelenleg a 23. füzetnél tart és amely a Zeneműtárunkban őrzött régi zene elsődleges forrásainak válogatását hozza napvilágra. Feledésbe merült zenék ezek, amelyek mintegy két évszázaddal ezelőtt, még a bécsi klasszicizmus idején, megrekedtek a kéziratban, többnyire magának a zeneszerzőnek a kézvonásaiban, s anélkül, hogy eljuthattak volna a nagy nyilvánossághoz, lezárt és sokáig hozzáférhetetlen szekrények fogságába kerültek. Persze nem a korszak óriásairól, egy Joseph Haydnról, egy Mozarról, egy Beethovenről van most szó, hanem kisebb nevű pályatársairól. Hiszen a nagy Haydn, Mozart és Beethoven értékeit megismerte már a zenekedvelő közönség. Mit ismer azonban Wernertől, Albrechtsbergertől, Michael Haydntól, Dittersdorftól vagy Druschetzkytől? Némelyiküknek talán a nevét sem hallotta korábban. Műveik kéziratái pedig itt tornyosulnak Zeneműtárunkban. Vagy fülükben cseng-e akár egyetlen dallama is Mosonyi Mihálynak, a múlt századi magyar zenei romantika Liszt és Erkel melletti kiemelkedő képviselőjének? Ismerünk-e - a Szózatán kívül - bármit is Egressy Béninek, e rendkívül sokoldalú reformkorbeli muzsikusként, műfordítóként és librettistaként zenéjéből?! Még Liszt Ferencéből se minden lényegeset.

Párkainé Eokhardt Mária érdeme, hogy eredeti forrásainkból kikereste, előadásra berendezte és a maga vezette kórossal pódiumra állította e felelésbe került kompozíciók egy csoportját. Mint a Zenetudományi Intézetnek Zeneműtárunkba és Énekkarunkhoz ma is hazajáró munkatársa, elsőként ragadhatta meg azt a lehetőséget, hogy a szervezett elméleti kutatáshoz társítsa a rendszeres gyakorlati muzsikálást, s hogy saját kórusán rögtön kipróbálja a rég-érintetlen kéziratot hangjegyek életképességét. Így tárult fel számára - mint ahogyan mindazoknak, akik régi zenemű-autográfok vizsgálatába kerültek - egy elsüllyedt világ, egy-egy betemetett zeneszerzői műhely, amelyben nyomon lehet követni az éppen alkotó zeneszerzőt, saját kézvonásai, törlései, átragasztásai megfigyelésével. Ugyanama kottapapír fölé hajolva, amely fölött egykor maga a zeneszerző görnyedt nappalokon és éjszakákon át, s amelyen olykor még ma is ott látható a majdnem két évszázada rászórt itatóporzó meg a rácsöppent gyertyaviasz: a mai kutató újraélheti a valahai alkotás folyamatát, s ami talán még ennél is fontosabb: az eredeti forrás tükrében fürkészheti azokat az alkotójegyeket, amelyek a kisebb mesterek közösségi stílusát mégiscsak megkülönböztetik az óriások egyedi stílusjegyeitől.

Könyvtárunk kórusának vezetője most népes disztermi közönségét is magával vitte erre a fölfedezőútra az 1976. április 28-án megtartott nagyszabású hangversenyen. Valóban nagyszabású volt ez a koncert, nemcsak időtartamának hosszúsága és műsorszámainak bősége, hanem öt és fél évszázadot átfogó tartalma, valamint ama körülmény miatt is, hogy egyaránt bemutatta az egyetemes és a magyar zenetörténet néhány ritkaságát. Csupa ősbemutató vagy Énekkarunk ősbemutatójának ismétlése sorakozott e műsorban; tulnyomó részüknek fölfedezése és gyakorlati közreadása a kórusvezető nevéhez fűződik. Bevezetésül a magyarországi többszólamú éneklés mai tudomásunk szerinti legrégibb írott emléke, a XV. század első feléből való, Rajeczky Benjamin közreadta un. Iglói töredék részletei hangzottak fel, majd Beethoven egykori elmélettanárától, a nálunk igen sok eredeti zeneműkézirattal képviselt Johann Georg Albrechtsbergertől /1736-1809/ hallhattunk három költői szépségű kórusdarabot /Tenebrae factae sunt; Hymnus de Sancto Stephano Protomartyre; Ave Regina coelorum/. Ennek különösen azért örültünk, mert Albrechtsbergert a legutóbbi évtizedekben mint hangszeres komponistát kezdtük megismerni /hazai közreadóink kottakiadványai és Somfai László tematikus katalógusa révén/ és ez a vokális zene számunkra friss színfolt szerzőnk alkotóművészetében.

De ugyanezen a koncerten Albrechtsberger hangszeres zenéjéből is izelítőt kaphatott a közönség. Csik Erzsébet, Tóth Zsuzsa és Bántai Erzsébet főiskolai hallgatók előadásában a fuvolára, hárfára és gordonkára írt, 1772-ből való C-dur Partitát hallottuk; Antal Mátyás, Papp János, Szabó Attila, Szekrényi Ferenc, a Magyar Állami Hangversenyzenekar művészei pedig a fuvolára, hegedűre, két mélyhegedűre és gordonkára komponált, 1806-ban keletkezett Kvintettet adták elő. E művek élményt-szerző értékét egy alaposan kidolgozott, kiérlelt és mindenestre tempósabb előadás bizonyosan megadja majd. A közreműködőket, élükön a kiemelkedő Csik Erzsébet és Antal Mátyás fuvolaszólistákat, továbbá az ÁHZ vonós-tagjait, valamint az Albrechtsberger-kamaraművek műsorra

tüzését kezdeményező, előkészítő és szervező Bántai Vilmos fuvolaművészt így is köszönet illeti önzetlen szivességükért, amivel ezt az alapjábanvéve rögtönzött premiért létrehozták. Ők valamennyien hozzájárultak ahhoz, hogy a mai koncerthallgató számára lassanként kialakuljon egy reális összkép erről az ugyancsak hosszú életű - s amint a nálunk őrzött nagy számu eredeti kézírata is mutatja - rendkívül szorgalmas Haydn-kortársról.

Élethosszuságban, életmű-gazdagságban egy másik Haydn-kortárs is hasonló Albrechtsbergerhez: Georg Druschetzky. Énekkarunk jóvoltából most két vokális művet /Gute Nacht; Punschlied, Schiller versére/ ismerhettünk meg ettől az erősen hangszeres beállítottasú szerzőtől, aki bennünket - azon túl, hogy nagy számu kézíratos műve van magyarországi gyűjteményekben - sok magyar életrajzi és stiláris /verbunkos!/ vonatkozása miatt különösképpen érdekel. A bemutatott két karmű értékes-élvezetes kuriózumnak számít Druschetzky gazdag oeuvrejében, mint ahogyan kuriózum az ifjabb Wolfgang Xaver Amadeus Mozart /1791-1844/ Hölty-versre írt Kánonja is.

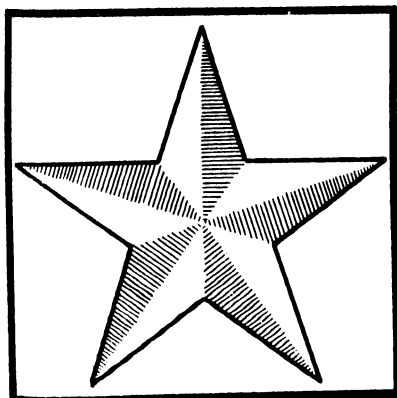
A koncert szünetéig ilyen vagy amolyan értelemben magyar "vonatkozású" kompozíciók sorakoztak a műsoron. A szünet nagy jelentőségű fordulatot vezetett be. Igen valószínű, hogy ezuttal történt meg először, hogy magyar muzeumi hangversenyen az archivum primér forrásainak egész csoportjából tartottak bemutató-előadást. E bemutató-sorozat jelentőségét emeli az a körülmény, hogy a koncertnek ebben a második részében elsődleges hungarikumok szólaltak meg, nemzeti könyvtárunk gyűjtőkörének elsőrendű kézíratos dokumentumai keltek életre: Egressy Béninek férfinégyesre írt egyik bordala, Liszt Ferenc "Weimar's Volkslied"-jének nőikarra komponált ún. "populaire" változata, Mosonyi Mihály 1842-ből való C-dur miséjének Agnus Dei-tétele /Vavrinecz Béla zongorakivonatával/, Bárdos Lajos Jeremiás próféta könyörgése c. nagyszabású, drámai erejű karműve és Pászti Miklós Csángó szerelmi dalok c. ciklusának Énekkarunk számára írt kamarakórus-változata. Ebben a már-már pazarlóan gazdag és értékes műsorban a kórus karnagya még mindig el tudott helyezni egy további igazgyöngyöt: Liszt Rákóczi-indulója zongorára írt, 1839/45-ből való, maga-fülfedezte ősverzióját, amelynek első hangversenytermi bemutatására Tusa Erzsébet Liszt-díjas zongoraművész volt szíves vállalkozni. /Ugyancsak ő volt, aki legelőször szólaltatta meg a művet a nagy nyilvánosság előtt, néhány héttel korábban, annak a rádióelőadásnak egyik illusztrációjaként, amelyben Párkainé Eckhardt Mária elsőként foglalta össze - részben az általa először részletesen elemzett autográfok nyomán - Liszt Rákóczi-induló-feldolgozásait./

Énekkarunknak ez a hangversenye hosszú idő óta először irányította a figyelmet arra, hogy a legfelső fokon: a megszólaltatás szintjén kell gondoznunk nemzeti zenénk történelmi örökségét. Mert igaz, hogy a források, az eredeti és korabeli kéziratok, az elsőkiadások folyamatos konzerválása nélkül, e zenék hiteles alapidokumentumainak könyvtári és bibliográfiai feltárása nélkül lehetetlen volna e régi zenéhez hozzáférnünk. Ez az alapja a korszerű kottaadásnak, a rádió- és hanglemezfelvételnek. Egyikük sem pótolja azonban a meg-megújuló "élő" koncerteket. A kotta és a hanglemez csak egyetlenegyszer

interpretálhat; az é. l. 6 előadásnak módjában van mindannyiszor a pillanatnyi művészi felfogást, a korabeli, az "azévi" izlést közvetíteni, ami legalábbis néhány árnyalatban mindig eltér a korábbi előadásoktól. A hallgatóság jelenlétében zajló, koncerttermi előadás ezen felül még a közönséggel való közvetlen kapcsolat feszültség- és élménytöbbletét is jelenti az előadók számára.

Az így felhangzó zene az igazi "Musica rinata", ez biztosítja a muzsika igazi reneszánszát, ujraszületését. A hangversenynek ez a cím-megjelölése tehát a szünet utáni magyar műsorszámok tulnyomó részére is érvényes: történetesen még Bárdos Lajos Jeremiás-kórusára is, amely - a betanításban és a hangversenyen is oly megtisztelően résztvett nagy zeneszerzőnk szerint - a husz évvel ezelőtti keletkezése óta most hangzott fel először. A magyar zenei romantika korából válogatott darabok "ujraszületésének" jelentősége pedig egyszerűen nem méltatható eléggé. Mult századi zenénk tulnyomó része megrekedt a korabeli kottákban és a zenetörténeti irodalomban. Hogyan ismerje meg a külföldi Erkelt vagy Mosonyit, ha egy-két reprezentáns mű kivételével idehaza se adjuk elő őket?

Az április 28-i hangverseny legyen biztatás a folytatásra, amely a nemzeti Zeneműtárat fokról-fokra a régi és újabb magyar muzsika mindig ujraszülető, zengő tárlatává változtassa.

A PÁRTSZERVEZET HIREI

Az MSZMP Budapesti Bizottsága könyvtárunk főigazgatóhelyettesét, dr. Havasi Zoltánt, Lenin születésének évfordulója alkalmából - eredményes propaganda munkájáért - Lenin emlékéremmel tüntette ki.

Jól sikerült politikai pártnapot tartott az OSZK MSZMP alapszervezete május 17-én. Firron András újságíró az Esti Hírlap munkatársa, a külpolitika időszakos kérdéseiről tartott érdekes, tág témakörben mozgó tájékoztatót. A tájékoztató sikerét bizonyítja az előadást követő kérdések nagy száma, amelyek mindegyike a hallgatók még mélyrehatóbb tájékoztatását eredményezte.

SZAKSZERVEZETI HIREK

A Szakszervezeti Bizottság a Munkahelyi Bizottságok titkáraival kibővített ülést tartott. Ennek keretében a Munkahelyi Bizottságok feladatairól és a szakszervezet 2. félévi munkatervéről tárgyalt. Módosítást fogadott el a SZB tagjai közötti feladatmegosztás tekintetében is: Farkas Ottó elvtárs kapott megbízást a szervező titkári teendőik ellátására.

Elkészült a Munkahelyi Bizottságok szervezetére és működésére vonatkozó szabályzat tervezete. A szabályzattal előzetesen a SZB korábbi megbeszélésein foglalkozott, ezután az egyes bizottságok is megvitatták, majd, esetleges módosító javaslataikkal kiegészítve kerül jóváhagyásra. Célja, hogy írásban rögzítse a Munkahelyi Bizottságok jogait és kötelességeit és így, mind a szakszervezeti munka, mind az állami vezetés számára irányadó segítséget nyújtson.

A Szakszervezeti Bizottság 2. félévben elvégzendő feladatai között szerepel a könyvtár érvényben lévő jutalmazási- és törzsgárdaszabályzatának felülvizsgálata, az idők folyamán szükségessé vált módosítások végrehajtása érdekében. A szakszervezet érdekvédelmi feladatának alapvető kérdéseként az év folyamán foglalkozni kíván a könyvtár jelenlegi bérhelyzetének elemzésével, az egyes munkaterületeken érvényesülő bérezési elvek helyes arányainak kialakítása és elsősorban a fiatalok bérhelyzetének vizsgálata szempontjából. Ebben a munkában - csakugy, mint a többi, közösen jelentkező feladat megoldásában - fokozni kell a SZB és a KISZ alapszervezet együttműködését, a munkatervet összehangolása, az OSZK Híradó közös fórummá való bővítése segítségével is. Nagyobb gondot kíván fordítani a SZB arra, hogy a könyvtár nyugdíjas munkatársaival szorosabb kapcsolatot építsen ki. Ennek gondozására aktív csoport alakult, amely nyugdíjasaink alkalmi foglalkoztatásának lehetőségét, valamint időnként nyugdíjas-összejövetelek rendezését szervezi meg.

A szakszervezeti könyvtár - kétéves kényszerű szünet után - az év 2. felében a Pollack Mihály téri épületben ismét megnyílik. Működésének előfeltétele a gyűjtemény rendezése és revíziója. Ehhez, továbbá a könyvtár folyamatos kezeléséhez társadalmi munkát vállaló könyvtárosaink segítsége szükséges.

FERENCZY ENDRÉNÉ

A Társadalombiztosítási Tanács munkája 1976. januártól - májusig

Szakszervezeti segélykeretünk felosztása a következő:

szülési segélyekre:	11.900.-
temetési "	5.400.-
szociális "	27.000.-
	<hr/>
	44.300.-

Kifizetések

1976. januárban: Boros Lajosné, Hegyi Andrásné, Jáky Lászlóné, Kálmán Péterné, Morvai Zsuzsa, Nyirfalvi Lajosné, Szilvássy Istváné, Tőkésy Ilona, Vén Tiborné
1976. febr.-ban: Koncz József, Polgár Ernő, Stróh Tamásné, Szabados Györgyné, Szénási Lászlóné, Vavrincez Veronika, Végh Ilona
1976. márc.-ban: Bence Dénesné, Magyar Istvánné, Palotás Endréné, Varannai Istvánné
1976. ápr.-ban: Arday Borbála, Balázs Ferencné, Hajdu Lajosné, Kling Jánosné, Nyakó István, Pergel Ferenc, Székely Sándorné
1976. máj.-ban: Balla Sándor, Epres Antal, Gazdag Miklósné, Jeney Anna, Piros Ferencné, Szép Sándorné, Szilágyi Tibor

Március 8. NŐNAP

Az 1972. évi Tanácsi határozat óta megnövekedett létszámra tekintettel az évtől 10-ről 12-re emeltük a segélyezhetők számát azzal, hogy ezentul ezt az összeget az évi segélykerettől függetlenül kezeljük. Az Osztálybizottságok javaslatai alapján - 21 javaslat érkezett - az alábbiak kaptak 500.- Ft-ot.

- I. Főoszt.: Muzslay Lászlóné, Korber Károlyné
- II. " : Kurcz Ágnes
- III. " : Széll Marianna
- IV. " : Béri Gézáné, Hajós Csabáné, H. Izsó Livia
- V. " : Appel Károlyné, Bene Sándorné
- GH : Rákóczi Csabáné.
- KMK : Szende Lászlóné, Moór Istvánné

<u>Munkaadói segélykeret 1976-ban</u>	OSZK	28.000.- Ft
	KMK	4.000.- Ft

Kifizetések:

1976. januárban: Bartók Péter, Buzás János, Horváth Pál, Kovács b. Istvánné, Lengyel Istvánné, Sárkány Mihályné, Sopronyi János, Tiszai István
1976. februárban: Bardócz Antal, Demjén Andrásné, Kling Jánosné, Kozma Endréné, Palkó István, Szóts Endréné
1976. márciusban: Gajai Jánosné, Gyóriné Kiss Éva, Horváth Tiborné, Korsch Henrikné, Sándor Erzsébet, Szinyákovits Györgyné, Szőnyi Éva
1976. áprilisban: Beleznay László, Forod Vincéné, Gyenge Sándorné, Nemere Zoltánné, Siklós Gyuláné, Velich Sándorné
1976. májusban: Béri Gézáné, Boda Józsefné, Hódy János, Kausay Tiborné, Nagy Sándorné

Szakszervezeti üdülések Kontingens jegyek:

1975. XII. 30. Héviz: Gebri Mária
" Sopron: Krizka Györgyné és férje
1976. I. 17. Leányfalu: Merényi Ferencné és férje
II. 27. Pécs: Tamás Péter
IV. 4. Pécs: Kondor Imréné és családja
IV. 22. Bakonybél: Nagy Vilmosné és férje
IV. 23. Siófok: Urbányi Vilmos és édesanyja
V. 31. Táttra: Kiss Györgyné

Kontingensen felüli jegyek:

1976. II. 12. Debrecen: Havas Anna, Láng Tiborné
II. 12. Mátraháza: Deutsch Béláné
IV. 1. Héviz: Hajmási Sándorné és férje

Családos üdültetés - Balatonbogláron - IBUSZ bérlemény

Az igénybevétel időtartama:

1976. jun. 19 - aug. 29. 72 napra
1 db 4 ágyas és 1 db 3 ágyas szoba
1976. július 11 - aug. 29. 51 napra
2 db 2 ágyas szoba.

Az üdültetésben résztvesz: 20 család, 10 napos turnusokban.

A bérleti díj 42.520.- Ft, amelynek tekintélyes részét a Könyvtár Vezetősége biztosítja, a családok hozzájárulása 3 ágyas szoba esetén: 300.- Ft., 4 ágyas szoba esetén: 370.- Ft, 2x2 ágyas szoba esetén 400.- Ft.

Zircen ez évben is két szoba áll dolgozóink rendelkezésére.

Ottani megbizottunk dr. Bibor Jenőné nyugdíjba megy, a jövőben helyette Urbán Gusztávné fogja végezni a gondnoki teendőket. Bibor Jenőnének köszönjük több éves gondos, lelkiismeretes munkáját és kívánunk Neki nagyon kellemes pihenést.

1976. jun. 8.

Összeáll.: HOFFER REZSÓNÉ

Az e számban található illusztrációkat a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára "Kner Izidor" emlékkiállításának /1975. június 11.-augusztus 11./ anyagából vettük át.

